

Lacjalkan Leimo

N:o 11-12 2018 7€

Joulurauhaa

SISÄLTÖ

Aila-Liisa Laurila: Eeva-Kaisa Linnan aarre on postikorttialbumi, jonka Ivan Mitrofanoff antoi aikoinaan joulutervehdykseksi Anna Dorofejefille.	168
Pekka Vaara: Vienankarjalaiset eivät halunneet liittyä osaksi Suomea 1918, kun eivät tienneet, ketkä maassa olisivat seuraavia vallanpitäjiä.	172
Aila-Liisa Laurila: Satavuotias Viro kutsui suomalais-ugrilaiset kansat seminaariin Tarttoon ja välikonferenssiin Setumaan Värskaan.	174
Aila-Liisa Laurila: Etniseltä taustaltaan inkeroinen Dmitri Harakka-Zaitsev on suomalais-ugrilainen aktivisti ja kulttuuriharrastaja.	176
Aila-Liisa Laurila: Kirjailija Ilmari Kiannon kuopuksena syntynyt Raija-Liisa Kianto muistaa isänsä suloisena ja lämpöisenä miehenä.	178
Senni Timonen: Panu Rajalan Suomussalmen sulttaani -teoksen pääosassa ei ole vain Kiannon ulkonainen vaan myös sisäinen elämä.	182
Markku Nieminen: Inkeriläinen, Karjalassa keskeisen elämäntyönsä tehnyt runoilija Armas Hiiri (Mišin) siirtyi tuonilmaisiiin Turussa.	185
Markku Nieminen: Haikolassa vuonna 1920 syntynyt Ortjo Stepanov eli Jouhkon Kalaskan Vaskan Olekseini Pekan Miihkalin Ortjo oli Karjalan aurinko.	186
Pirjo Schwarz: Larin Timon Ohvon livanan Jussin Pirjo muistelee Suomen vienalaiskyllissä eläneitä erikoisia ihmisiä.	190
Laukunkantajat: Eeva-Kaisa Linna ja Jouni Alavuotunki keskustelevat karjalaisuudesta, elämästä Kuusamossa ja yhteyksistä Vienan Karjalaan.	198

Karjalan Leimo

Karjalan Sivistysseura ry:n
jäsenlehti ja äänenkannattaja

– Kieltä ja kulttuuria vuodesta 1906 –

Seura perustettiin vuonna 1906 nimellä Wienan Karjalaisten Liitto. Vuonna 1917 seuran nimeksi tuli Karjalan Sivistysseura ry. Seuran tarkoituksena on itä- ja rajakarjalaisen kielen ja kulttuurin vaaliminen sekä sivistystyön tekeminen. Seura pyrkii ylläpitämään karjalaista perinnettä ja heimohenkeä sekä lujittamaan karjalaista itsetuntoa.

Karjalan Sivistysseura ry:n jäseneksi pääsee jokainen hyvämaineinen kansalainen. Jäsenmaksuun sisältyy *Karjalan Heimo* -lehti. Tervetuloa jäseneksi, lehden tilaajaksi ja lukijaksi sekä karjalais-kalevalaisen kulttuurin harrastajaksi.

Lisätietoja seuran toiminnasta www.karjalansivistysseura.fi

Kannen kuva: Joulukortti, jonka Iivo Kaukoniemi perheineen sai 1900-luvun alkupuolella Kuusamoon. Lähettäjänä käsialasta päätellen Iivon serkku Pekka Pankkonen, kauppias ja innokas heimoaateen kannattaja, joka oli Tarton rauhanneuvotteluissa Karjalan väliaikaisen hallituksen edustajana.

Tarjota juttua lehteen

Karjalan Heimon aikataulua vuonna 2019

Lehden numero	Aineisto toimitukseen	Lehti painoon	Lukijoilla (arviopäivä)
1–2	26.01.	05.02.	20.02.
3–4	13.04.	23.04.	08.05.
5–6	08.06.	18.06.	03.07.
7–8	03.08.	13.08.	28.08.

paatoimittaja@karjalanheimo.fi

Karjalan Heimo

Vuonna 1906 ilmestyi lehden ensimmäinen näyttenumero nimellä Karjalaisten Pakinoita

Toimitus

Päätoimittaja Aila-Liisa Laurila
0400 755 907
paatoimittaja@karjalanheimo.fi
Lapinkaari 20 B 23, 33 180 Tampere
www.karjalanheimo.fi

Ulkoasu

Marita Salonen
Pilkku-Tuotanto Oy, Tampere

Ilmestyminen

Lehti ilmestyy 6 kertaa vuodessa, kaksoisnumeroina, 99. vuosikerta.

Ilmoitushinnat

Takakansi 490 €, sisäkannet II ja III 450 €,
1/1 s. 430 €, 1/2 s. 300 €, 1/3 s. 235 €, 1/4 s. 185 €,
1/6 s. 140 €, 1/8 s. 115 €

Ilmoitusten toimitusosoite

paatoimittaja@karjalanheimo.fi

Lehden tilaaminen ja osoitteenmuutokset

Karjalan Sivistysseura ry
Luotsikatu 9 D, 00160 Helsinki
Puhelin: 050 5055 531
toimisto@karjalansivistysseura.fi
www.karjalansivistysseura.fi
Toimisto palvelee ti-to klo 10-15,
heinäkuussa suljettu.

Tilaushinta/jäsenmaksu

Lehden tilaushinta on 40 € / vuosi.
Yhdistyksen jäsenmaksu on 32 €,
opiskelijajäsenet 15 € ja lehti sisältyy
jäsenetuna jäsenmaksuun.

Pankkiyhteys

Danske Bank
IBAN: FI92 8000 1500 0617 19
BIC/SWIFT: DABAFIHH

Julkaisija

Karjalan Sivistysseura ry
Julkaisutoimikunnan puheenjohtaja
Senni Timonen
www.karjalansivistysseura.fi

Painopaikka

Libris Oy

Oikeudet muutoksiin pidätetään.

ISSN 0449-8828

Helsingissä 2. joulukuuta 2018

Suomen kielen hätä

Tämän lehden päätoimittaja on vuosien ajan kirjoittanut väsymättömästi pääkirjoituksia karjalan kielen puolesta. En tiedä, paljonko karjalan asema on kohentunut tuona aikana, mutta nyt täytyy tehdä poikkeus ja kirjoittaa suomen kielen puolesta. Suomen kielen lautakunta julkaisi tänä syksynä poikkeuksellisen vetoamuksen, jossa ilmaistaan vakava huoli maan virallisen pääkielen näivettymisestä.

Lautakunnan mukaan suomen kieli ei ole uhanalainen, mutta suomen käyttömahdollisuuksien supistumisen kautta sen asema yleiskielenä on heikkenemässä. Suomen kielen rappio on alkanut kiihtyä kovaa vauhtia. Lisäksi englannin valta-asema uhkaa jakaa kielen käyttäjät eriarvoiseen asemaan. Ollaan hukkaamassa kahden vuosisadan mittainen määrätietoinen työ, jolla on taattu kaikille suomalaisille mahdollisuus elää, kouluttautua ja työskennellä omalla äidinkielellään, suomella. Me karjalaiset tiedämme, millaista on, kun oma kieli kelpaa vain keittiön pöydän ääreen. Emme halua samaa kohtaloa suomelle.

Englannin voittokulku ja käyttöalueiden laajeneminen on suomalaisille pahimmillaan jotakuinkin samaa kuin venäjä suomalais-ugrilaisille kansoille Venäjällä. Osa pienten kansojen edustajista saa rukoilla (rahaa) saadakseen edes lyhyen kesäleirin vuodessa järjestettyä lapsille heidän omalla äidinkielellään. Pahimmassa tapauksessa omaa kieltään puhuvia syytetään etnoseparatismista, vaikka he haluaisivat vain joitakin pieniä palveluita omalla kielellään. Tätäkö osa suomalaisistakin tavoittelee?

Englantia puolustavat vetoavat kansainvälistymiseen ja jopa maahanmuuttajiin, joiden olisi helpompi tulla Suomessa toimeen englannilla kuin suomella. Joidenkin mielestä on kielen kehittymistä, kun siihen otetaan lainasanoja englannista siinä, missä ennen otettiin ruotsista ja venäjistä. Kunpa tuo ”kielen kehittyminen” jäisikin vain muutama lainasanoihin! Niillä korvataan kelvollisia suomen sanoja. Itselläni ei tietenkään ole mitään englannin käyttämistä vastaan. Olen tähänkin lehteen tehnyt haastatteluja englanniksi. Voin tehdä niitä myös ruotsiksi tai livvin-karjalaksi, mutta en pidä kielen kehityksenä sitä, että kieliä sekoitetaan tarkoituksellisesti, puhumattakaan siitä, että hylätään suomen käyttö kokonaan esimerkiksi joillakin työpaikoilla.

Lähes kymmenen vuotta sitten, kesän alussa 2009, julkaistiin kielipoliittinen toimintaohjelma *Suomen kielen tulevaisuus*. Julkaisu kertoi jo tuolloin, mikä kieltämme uhkaa. Toimintaohjelma antoi myös ohjeita eli painavia suosituksia kielen ammattilaisille ja päättäjille. Toivottavasti tuo asiantuntijaväki ei anna periksi. Pidetään suomi elävänä Suomessa!

Juhannus on joka vuosi, mutta joulukuun juhla vain kerran vuodessa. Joulukuun juhla on hyvän tahdon juhla, jonka aikana me voimme uskoa, että maailma muuttuu koko ajan parempaan suuntaan. *Karjalan Heimo* kiittää lukijoitaan ja kumppaneitaan kuluneesta vuodesta sekä toivottaa hyvää joulua ja onnellista uutta vuotta.

AILA-LIISA LAURILA
Päätoimittaja

Tällä kortilla toivotettiin onnea ja menestystä vuodelle 1906, jolloin Karjalan Sivistysseuran edeltäjä Wienan Karjalaisten Liitto perustettiin.

Iivo oli iskenyt silmänsä Annaan jo pikkupoikana käydessään tupakkaostoksilla Annan äidin kaupassa Uhtuan Lamminpohjassa. Hän oli nimittäin kotiin palattuaan kertonut, että ”A olipa siellä tsoma tyttöni, sen mie nain.”

– Päättelen kaikista niistä lukemistani noin sadasta isovanhempieni kirjoittamista rakkauskirjeistä vuosilta 1903–1906 Ivan, joka Suomessa muutti nimensä **Iivo Kaukoniemeksi**, on ollut varsin rakastunut Annaan. Oli Annakin kovin ihastunut, mutta ei niin innokas avioon kuin Ivan. Anna pelkäsi, että Iivo joutuu arvannostoon ja hän jää vuosikausiksi ilman miestä. Ehkä tuon albumin tarkoituksena on ollut pehmittää Annaa, **Eeva-Kaisa Linna** kertoo.

Tammikuussa 1906 Iivo sitten naikin Annan. Siihen aikaan oli juuri vuodenvaihteen molemmin puolin Uhtualla pidetty suuret kansalaiskokoukset, jotka johtivat Karjalan Sivistysseuran perustamiseen. Iivosta ja Annasta tuli seuran nykyisen puheenjohtajan isovanhemmat.

– Postikorttialbumi on ajan saatossa rähjäntynyt, selkämys repsottaa eivätkä kortit pysy paikoillaan. Isä on kertonut, että heillä kotona albumia sai lapsena katsella vain, kun oli sairas.

Albumissa on paljon kortteja, sukulaisien ja tuttavien toisilleen lähettämiä. Suuri osa korteista on muuta kuin tervehdyksiä juhlapäivinä.

Postikortit ovat olleet kirjeiden ohella tärkeä kommunikoinnin väline. Kortit on useimmiten kirjoitettu kauttaaltaan täyteen tekstiä, etupuolikin.

Joulu- ja uudenvuodentervehdysten lähettäminen sukulaisille ja tuttaville on ollut yleistä jo runsaat sata vuotta sitten. Kortti on voitu myös toimittaa suoraan saajalleen, jolloin siinä ei ole postimerkkiä ja osoitteeksi on saatettu merkintä ”Täällä”. Postileimat ovat suomen- ja venäjänkieli-

Jouluaarre albumin kätköissä

Usko, toivo ja rakkaus olivat kuvituksena kortissa, jolla Leo Pankkonen perheineen toivotti onnea vuodelle 1908.

siä Suomen itsenäistymiseen saakka, postimerkit venäläisiä.

Korttien teemat ovat tuttuja edelleen nykyisin: kuusenhaku metsästä, metsän eläimet, joulupukki ja tontut, koristeltu kuusi, lahjat, porsaas, herttaiset lapsukaiset ja enkelit. Joulupukin kädessä oleva vitsa on sentään jäänyt nykyisestä joulun kuvarepertuaarista pois. Uuden vuoden aika on silloinkin ollut hetki, jolloin on toivotettu vaurautta ja menestystä tulevaan vuoteen, edelleen tutuin symbolein: neliapila, hevosenkenkä ja kultarahat.

Suomessa on lähetetty joulutervehdyksiä noin 150 vuotta, mutta vasta sata vuotta sitten se alkoi olla koko kansan huvia. Maailman ensimmäiset joulukortit kerrotaan lähetetyn Englannissa. Vuonna 1843 liikemies **Henry Cole** pyysi erästä taitelijaa piirtämään joulukortin, josta hän painatti tuhannen kappaleen erän. Sitä ennen joulutervehdykset olivat olleet käsin maalattuja ja varsin kalliita.

Colen kortista nousi kohu, sillä sen kuvassa naispuolinen perheenjäsen antoi pikkutyölle siemauksen punaviinilaisista. Ehkäpä juuri kohun ansiosta seuraavana vuonna painetut joulukortit olivat menestys. Ilman kirjekuorta lähetettävien kuvapostikorttien suosio sai vauhtia Pariisiin vuoden 1889 maailmannäyttelystä.

Nykyisin joulukorttien lähettäminen vähenee vuosi vuodelta, mutta vielä viime vuonna kortteja lähetettiin yli 26 miljoonaa. Parhaimmillaan määrä on ollut kaksinkertainen. Postin tutkimuksen mukaan kortteja postittavat eniten yli 35-vuotiaat, jotka lähettävät 15 korttia tai enemmän. Määrällisesti eniten joulukortteja lähettävät yli 65-vuotiaat. Joulukorttien jälkeen Suomessa lähetetään eniten ystävänpäiväkortteja, joita Posti vie saajilleen noin viisi miljoonaa.

Eeva-Kaisa Linnan aarre on postikortti-albumi, jonka Ivan Mitrofanoff on antanut joulutervehdykseksi Anna Dorofejeffille vuonna 1905. Yli sata vuotta vanhoja joulukortteja ei monella ole enää tallessa, saati kokonaista albumia.

Itävaltalainen taidemaalari Karl Feiertag eli vuosina 1874-1944. Hän piirsi moniin joulukortteihinsa mäyräkoiria, muita koiria tai muita eläimiä. Kortin on lähettänyt Leinin perhe.

Kortti on lähetetty 21.12.1926 Warjakasta Rouva A. Kaukoniemelle Kuusamoon, Hauskaa Joulua toivottavat Helvi, Aili, Kalevi ja Robert Kotaniemi.

Postikortit ovat olleet keräilykohde jo 1800-luvun puolivälistä lähtien Euroopassa. Suomessa kautta aikojen halutuimpia ovat olleet **Rudolf Koivun** ja **Martta Wendelinin** piirtämät kortit. Uudemman ajan taiteilijoista omat keräilijänsä on muun muassa **Jaana Aallon**, **Inge Löökin**, **Osmo "Ompu" Omenamäen**, **Virpi Pekkalan**, **Marja-Liisa Pitkärannan**, **Kimmo Pälikön** ja **Olavi Vikaisen** kortteilla.

Hyviä korttien hankintapaikkoja ovat keräilytapahtumat. Yksi sellainen järjestettiin Tampereen Museokeskus Vapriikissa 24. marraskuuta. Postikorttiyhdistys Apollon Joulukorttipäivässä selvisi, että keräilykorttien hinnat vaihtelevat muun muassa iän, painosmäärän ja kunnan mukaan. Jotkut keräävät tiettyä aihetta, joka voi olla hyvin yksityiskohtainenkin. Eräs mies etsi

Tällaisten korttien suosio kasvoi 1910-luvulla. Tässä lähettäjinä ovat Vappu ja Mikko Kaukoranta lapsineen. Mikko oli livo Kaukoniemien veli.

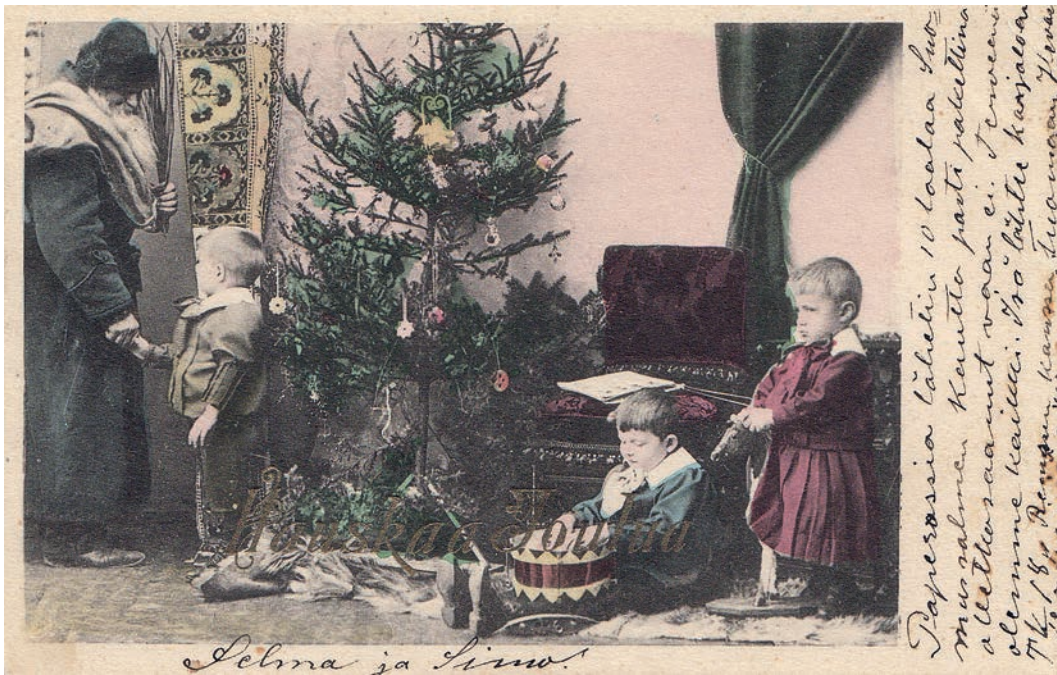
”Kortin piirtäjä voi tuolla ylhäällä pilven päällä olla vain tyytyväinen, että hänen korttinsa on saanut uuden elämän.”

Vapriikin myyntipöydiltä joulukortteja, joissa tontun suupielessä sauhuaisi piippu.

– Kalleimpia ovat olleet Rudolf Koivun ja Martta Wendelinin kortit. Nyt hinnat ovat tulleet alaspäin ja kauppa järkevöitynyt, ei hullutella enää hirveästi. Korkeimmat hinnat ovat muutamissa kympeissä tai

satasesa. Kysyntä on vähentynyt ja tarjonta lisääntynyt, kertoo **Olli Saarinen** Forssan Filatelistikerho ry:stä.

Jo 1800-luvulla valmistettiin keräilijöille myös albumeita korttien tallettamista varten. Niitä olivat Joulukorttipäivässäkin

Molemmilta puolin kuvattu joulukortti on leimattu 11.12.1906 Vilppulassa ja se on osoitettu Anna ja Juho Kaukonien, osoitteena Suomussalmi, Wuokkiniemi, Uhtua. Näin on kerrottu mitä reittiä posti kuljetetaan.

Kortin ovat lähettäneet Selma ja Simo. Simo oli livon veli. Tässä joulutervehdyksessä kerrotaan, että Simo on lähettänyt 10 lootaa paperossia, että ollaan terveenä ja että isä lähtee Karjalaan Tuomaan jälkeen.

pöydät notkollaan. Oman myyntipöytänsä ääressä seisoivat muun muassa nostalgisiin lahjavaroihin ja keräilyesineisiin erikoistunut **Henri Nevari**, jolla on verkkokauppa Nostalgia Shop, Turun kauppahallissa Wanha Turku Kauppa ja kotikaupungissa Wanha Naantali Kauppa. Hän on myös intohimoinen keräilijä.

– Olemme tehneet vanhoista kortteista uusintapainatuksia. Vanhimmat ovat 1800-luvulta ja silloinhan ei ole huolta tekijänoikeuksista. Kortin piirtäjä voi tuolla ylhäällä pilven päällä olla vain tyytyväi-

nen, että hänen korttinsa on saanut uuden elämän. Riittää, kun löytyy yksi kortti, jonka voi skannata ja painaa uudelleen, hän kertoo.

– Tänä vuonna on tehty uusintapainatus Olavi Vikaisen (1915–2005) kortteista, joista kymmenen on joulukorttia ja kaksi pääsiäiskorttia. Tekijänoikeuksista sovittiin perikunnan kanssa.

MLP-Fanit-yhdistys vietti juhlapäivää, sillä kerho täyttää tänä vuonna 20 vuotta. MLP tarkoittaa korttitaiteilija Marjaliisa

Pitkärantaa, joka eli vuosina 1941–2003. Lempäälässä asuva puheenjohtaja **Jorma Peltomaa** kertoo Pitkärannan olleen erittäin tuottelias. Yhdistys on tehnyt luettelon taiteilijan töistä ja järjestysnumero on tällä hetkellä 2 466. Luvussa on muutakin kuin joulukortteja.

Marjaliisa Pitkärannan joulukuvituksista on meneillään näyttely Tampereen Museokeskus Vapriikissa sijaitsevassa Postimuseossa. Näyttely on avoinna 13. tammikuuta asti.

AILA-LIISA LAURILA

VIENA SATA VUOTTA SITTEN, OSA 7

Miksi Viena ei noussut vuonna 1918?

Aikaisemmissa osissa olen ker-tonut, miten Mannerheimin annettua kuuluisan miekan-tuppijulistuksensa ryhtyivät Itä-Karjalan vapauttamista ajaneet aktivistit toimeen. He saivat maaliskuun alkupäivinä Vaasan senaatilta tehtävän vapauttaa Karjala ja liittää se suureen Suomeen.

Myös **C. G. E. Mannerheim** antoi tukensa Karjalan vapauttamista puuhaaville. Hän edellytti kuitenkin, että haltuunotto tapahtuisi karjalaisten kansannousun muodossa, jota suomalaisin vapaaehtoisvoimin tuettaisiin. Ylipäällikkö halusi operaation olevan ”suojeluskuntaretki”, jonka tuli ulkomaailman silmissä näyttää vapautukselta eikä valloitukselta.

Keväällä 1917 toimintansa uudelleen aloittaneen Karjalan Sivistysseuran johtajat uskoivat rajantakaisten heimolaistensa nousevan Venäjän sortovaltaa vastaan ja liittyvän suomalaisiin vapauttajiin. Tämä vankka käsitys siirtyi vapautusretkikunnan johtoon nimetylle everstiluutnantti **Carl Wilhelm Malmille** ja hänen alipäälliköilleen.

Malmin joukot astuivat rajan yli Raatteen kylässä 21. maaliskuuta 1918. Rajakylissä ja Vuokkiniemellä he kohtasivat hämmentyneen kansan, joka otti aseiden kanssa saapuneet vapauttajat vastaan epäluuloisena ja jopa vihamielisenä. Pidettiin kyläkokouksia, joissa heimosoturien valistusupseerit julistivat heimoveljeyttä ja vapautusta.

Odotettua kansannousua ei kuitenkaan tapahtunut, eikä suomalaisiin liittynyt ensimmäistäkään karjalaismiestä. Jo viikkoa myöhemmin Malm raportoi Uhtualta Mannerheimille pettyneenä: ”Minua ihmetyttää, että ne miehet, jotka ovat syntyneet Venäjän Karjalassa, siitä huolimatta, että he ovat asuneet suuren osan elämästään Suomessa ja jotka minä tapasin Sortavalassa ja Vaasassa, niin vähän tuntevat omaa kansaansa kuin nyt on osoittautunut.”

Vastoinkäymisestä huolimatta Malm jatkoi sotaretkeään Uhtualta itään Vienanmeren rannikolle saakka. Kemin kaupungin

laitamalla käytiin sinne hätäisesti haalittuja punaisia vastaan lyhyt taistelu, jonka seurauksena suomalaiset joutuivat perääntymään kiireesti takaisin Uhtualle. Tälläkään retkellä ei vianalaisia saatu tarttumaan aseisiin, vaikka pieniä suojeluskuntia saatiin perustettua mm. Paanajärven kylään.

Kevään aikana vianalaisten suhtautuminen heimosotureihin lientyi ja Suomeen liittymiselle löytyi jonkin verran kannattajia. Uhtualle saatiin perustettua suojeluskunta, jonka päällikkö **Oskar Tikkanen** kuitenkin kuoli äkilliseen sairauteen toukokuun lopulla.

Puhuessaan Tikkasen hautajaisissa jääkärikapteeni **Toivo Kuisma** purki pettymistään karjalaisiin: ”Minä pyydän tässä tilaisuudessa saada lausua, että me matkaajat rajan toiselta puolen erehdyimme suuresti näille Vienan maille lähtiessämme. Me luulimme, että Vienan Karjalan miehet kilvan rientävät lippujemme ympärille, sillä tarkoittihan retkemme Vienan kansan sammon saattamista pois vanhan sortajan kivimäestä. Näin ei käynyt.”

Kesän edetessä kävi heimosotureille selväksi, että Vienan kansa ei nousisi ”ikiaikaista sortajaa vastaan”. Elokuussa he saivat huomata, että karjalaiset nuoret miehet kyllä tarttuivat aseisiin, mutta ei suomalaisten puolelle vaan heitä vastaan. Miksi näin kävi?

Sivistysseuran lähetit agitaattoreina

Rinnan sotilaallisen operaation kanssa oli maaliskuun alussa käynnistetty valistus- ja agitaatiotyö karjalaisten käännättämiseksi Suomeen liittymisen kannalle. Sortavalassa perustettu Itä-Karjalan Komitea lähetti Vianaan viisi kaksimiehistä agitaatioryhmää. Vuokkiniemen ja Uhtuan kyliä kiersi Karjalan Sivistysseuran puheenjohtaja **Aleksei Mitro** yhdessä **Pekka Pankkosen** kanssa, **Timo Manner** ja **Risto Sirkeinen** kiersivät Akonlahden ja Kontokin seutu- ja, **Probus Rahikainen** ja **Dimitri Arhipainen** Paanajärvellä ja Jyskyjärvellä, isä ja poika **Paavo Ahava** sekä **Iivo Kaukonieni** kiersivät Pohjois-Vienaa ja Timo Manner Repolaa.

Agitaattorien tehtävä oli vaikea ja aikaa niukalti. Kyläkokouksissa kansaa kiinnostivat enemmän maanjako, kouluolot ja liikenneyhteydet kuin liittyminen Suomeen. Karjalan valtiollisen aseman osalta oli voimassa Uhtuan kansalaiskokouksessa tammikuun lopulla tehty päätös tavoitella itsenäistä Karjalan tasavaltaa.

Tähän päätökseen kaivattiin muutosta Vaasan senaatissa ja päämajassa, jotta voitaisiin perustella sotilasretkikunnan lähettäminen Karjalaa vapauttamaan. Uutta päätöstä lähdettiin hakemaan Uhtualle maaliskuun 17. päiväksi kutsutulta kokoukselta, jonka valmistelijoina olivat Itä-Karjalan Komitean lähetit. Heistä valittiin myös kokouksen toimihenkilöt, Timo Manner puheenjohtajaksi ja Iivo Kaukonieni sihteeriksi.

Uhtualle kokoontuneet vianalaiskyläen edustajat katsoivat yksimielisesti, että Itä-Karjala on irrotettava Venäjältä. Edelleen oltiin kuitenkin erimielisiä siitä, olisiko tavoiteltava tammikuussa päätetyllä tavalla itsenäisyyttä vai olisiko liityttävä osaksi Suomen tasavaltaa. Liittymispäätös tehtiin lopulta tiukoin ehdoin, mutta siihen näyttää vaikuttaneen voimakkaasti Suomesta tulneiden valistajien painostus, eikä sitä voi pitää karjalaisten enemmistön mielipiteenä.

Uhtuan kokoukseen osallistuneen **Matti Väisäsen** mukaan ei kukaan sanallakaan maininnut Malmin joukon olevan tulossa, vaikka retkikunta ylitti rajan viikkoa myöhemmin. Väisäsen tavoin voi ihmetellä miksi Itä-Karjalan Komitean Uhtualle lähettämät edustajat eivät ilmaisseet suomalaisten olevan tulossa Vianaan, vaikka olivat siitä tietoisia. Ehkä muutoinkin herkkää ilmapiiriä ei haluttu tällä tiedolla kiristää eikä Suomeen liittymispäätöstä vaarantaa. Aseelliseen kapinaan yhtymisestä Venäjää vastaan ei Uhtualla olisi päätöstä syntynyt.

Mitä Suomeen liittymisestä ajateltiin?

Karjalaisten ajatuksissa näyttää maailmansodan viimeisenä vuotena olleen päällimmäisenä huoli leivästä, omien nuorten

Vapun viettoa Uhtualla vuonna 1918. Heimosoturit ja kyläläiset olivat tutustuneet toisiinsa ja viettivät vappua yhdessä. Osa kylän nuorista miehistä oli jo siirtynyt Muurmannin radan varteen liittyäkseen suomalaisia vastustaviin joukkoihin.

miesten saamisesta kotiin sotarintamilta sekä toive paluusta menneeseen rauhalliseen elämänmenoon. Liittyminen juuri itsenäistyneeseen Suomeen ei heidän silmissään näyttänyt näitä asioita turvaavan. Myöskään Suur-Suomi aate ei ollut tarttunut karjalaisiin. Miksi olisi tarttunut?

Naapurimaan tapahtumista tiedettiin kevättalvella 1918 paitsi Sivistysseuran lähettien myös rajan yli paenneiden punahenkisten pakolaisten kertomana. Kuultiin naapurissa riehuvasta sisällissodasta ja Saksan maihinnoususta Etelä-Suomeen. Miksi sekaantua Suomen asioihin, kun ei tiedetty, ketkä siellä olisivat seuraavia valanpitäjiä.

Rajan yli tulleet punaiset pelottelivat saksalaisten ja valkoisten suomalaisten himoitsevan Karjalan metsiä. Miksi päästää maailmansodan vihollisvaltio Karjalan rikkauksia ryöstämään?

Nationalismi eli aate kansojen oikeudesta määrätä omista kohtaloistaan levisi Euroopassa 1800-luvulla. Maailmansotaan pakotetut pienet kansat tarttuivat siihen pyrkiessään eroon sotaa käyvistä imperiumeista.

Myös bolševikit käyttivät vähemmistökansojen itsemääräämisoikeutta propaganda-aseena tsaarinvaltaa vastaan.

Idea autonomisesta tai jopa itsenäisestä Karjalasta tarttui karjalaisten nuorten miesten ajatuksiin maailmansodan taisteluhaidoissa, eikä siihen sopinut liittyminen Suomeen. Vielä vähemmän siihen sopi ajatus alistumisesta Saksalle, jota vastaan oli vuosikaudet taisteltu Latvian tasangoilla ja Galitsian vuorilla.

Vienan rannoille saapuivat englantilaiset

Saksan ja Suomen sijasta apua haettiin Saksan vihollisilta. Maailmansodan loppuvaihe toi englantilaiset Vienan rannoille. Heidän on sanottu houkuttelleen karjalaisia liittolaisikseen lupaamalla näille itsenäisyyttä ja elintarvikeapua. Jälkimmäistä karjalaiset saivatkin jonkin aikaa, mutta itsenäisyyslupauksesta ei löydy todisteita brittiupseerien muistelmista. Päinvastoin, he kirjoittavat yrittäneensä hillitä karjalaisten epärealistisia haaveita.

Kuitenkin vielä keväällä 1919 lähti Vienan Kemistä Englannin kuninkaalle karjalaisten vetoisuus, jossa ehdotettiin Kar-

jalan tasavallan perustamista brittiläisen imperiumin suojelukseseen.

Ei ole tiedossa, päätyikö kirje koskaan kuningas Yrjö V:n pöydälle, mutta ainakaan vastausta kuninkaalta ei Karjalaan saakka koskaan tullut.

Karjalaiset nuoret miehet olivat Venäjän armeijassa tutustuneet myös vallankumouksellisiin aatteisiin, jotka vetivät osaa heistä puoleensa. Vanhemmat miehet näkivät Muurmannin ratatyömaalla syntyvän työväen, talonpoikien ja sotilaiden neuvostoja sekä kuuntelivat vallankumousta julistavia puheita.

Sosialistivallankumouksellisten vaatimus maan jakamisesta talonpojille kuulosti karjalaismiesten mielissä oikealta. Miksi ei olisi uskottu, että kansan ottaman vallan myötä saataisiin bolševikkien lupaamaa rauhaa, leipää ja maata tsaarin vallasta vapautuville kansoille? Neuvostovallan todellisuus koettiin vasta myöhemmin.

PEKKA VAARA

Vuoden ajan jatkunut juttusarja päättyy tähän.

Setukaisten asut huikkeine koruineen sekä upean kovaääninen setulaulu, Setu leelo, ovat ainoalaatuisen mahtavaa kuultavaa. Setumummit ovat saaneet siirrettyä perinnettään nuoren polven naisille.

Välikonferenssi antoi suuntaa

Tartossa ja Setumaalla pidetyt tilaisuudet juhlistivat Viron ja muiden sugri-kansojen 100-vuotista historiaa.

Valtavat hopeiset rintalaatat välkkyvät valossa ja naisten kuoro laulaa kovaäänistä Seto leeloa. Viron Setumaalla, Värskan kylpylän salissa on meneillään illanvietto, joka kuuluu Suomalais-ugrilaisten kansojen välikonferenssin ohjelmaan.

Monet näkivät ensimmäisen kerran elämässään setunaisten esiintyvän. Iltaohjelman aikana kuulijoille kävi selväksi, miten naisten setulaulu etenee. Seto leelossa päälaulaja laulaa ensin säkeistön, jonka lopuspunoihin kuoro yhtyy ja toistaa saman moniäänisesti. Niin sanotussa torrö-äänessä monta laulajaa toistaa hieman muunneltuna esilaulajan melodiaa. Yksi laulaja säästää ylempää lauletulla killö-äänellä.

Setunaisten juhlapuvussa rinnan päällä ylväänä makaava koru on ainakin perinteisesti sitä valtavamman kokoinen, mitä vau-

raammista oloista sen kantaja on. Mikään tyttönen sitä käyttävä ei myöskään voi olla, sillä sen saa pukea ylleen vain naimisissa oleva nainen. Yhdellä kuoron naisista on valkoinen huivi päässä leuan alle solmituna. Se vihjailee, että hän on jäänyt naimattomaksi ikäneidoksi.

Vuonna 2009 Unescon aineettoman kulttuuriperinnön listaan päässyt Seto leelo on Setumaan ehdoton ylpeys. Ylpeydenaiheita on paljon muitakin. Setujen kieli poikkeaa viron kirjakielestä, ortodoksiuskonto leimaa kulttuuria, ruoka on omintakeista ja juhlaperinne erilaista kuin missään muualla.

Omaleimaisuutta on saatu pidettyä hengissä ja viime aikoina jopa elvytettyä. Siitä ollaan ylpeitä.

Setukansa on kuitenkin saanut huomata, miten kovassa muutoksessa maailma on. Uhkana on, että heidän ainoalaatuinen kulttuurinsa festivalisoituu. Muutos on johtamassa siihen, että arkea eletään kuin kuka tahansa missä tahansa, mutta määräajoin nouseaan lavalle ja juhliitaan omaa perinnettä. Setukaisia on kaikkiaan 15 000–20 000, mutta vain osa asuu omalla Setumaallaan ja puhuu omaa setukieltään päivittäin.

Osa setuista asuu ympäri Viroa, osa Venäjällä jopa Siperiassa asti. Kaiken lisäksi

Sugri-konferenssi

- ▶ Heimopäivät-konferenssi otsikolla 100 vuotta suomalais-ugrilaisten kansojen itsenäisyyttä pidettiin Tartossa 25. lokakuuta osana Viron 100-vuotisjuhlia.
- ▶ Välikonferenssi Suomalais-ugrilaiset kielet ja kulttuurit – parhaat käytänteet pidettiin Setumaan Värskassa 26.-27. lokakuuta.
- ▶ Osallistujia oli noin sata kuudesta maasta: Suomi, Viro, Ruotsi, Norja, Unkari ja Venäjä.
- ▶ Karjalan Sivistysseuran edustajana karjalaisena delegaattina konferenssissa oli Senni Timonen ja tarkkailijana Aila-Liisa Laurila.
- ▶ Vuonna 2020 on Tartossa suuri VIII Maailmankongressi, jossa suomalais-ugrilaiset kansat pohtivat asemaansa.

Setumaan alue on halkaistu valtakunnan rajalla. Peräti kaksi kolmasosaa maapinta-alasta kuuluu Venäjään. Esimerkiksi setuille rakas Petserin luostari jäi Viron itsenäistyttyä Venäjän puolelle. Petserin ympäristössä kuitenkin vain vajaat 300 ih-

Tohtorit András Bereczki Unkarista (vas.), Ago Pajur Virosta, Pekka Kauppala Suomesta ja Juri Kilin Karjalan tasavallasta Venäjältä vastaavat yleisön kysymyksiin Heimopäivän eli Höimupäevad-luentojen jälkeen.

suomalais-ugrilaisille kansoille

mistä on virallisesti ilmoittanut kuuluvansa setukansa.

– Jos haluamme säilyttää kiellemme ja kulttuurimme, meidän kieliaktivistien on katsottava kauas tulevaisuuteen, kahden sukupolven päähän. Meidän on huolehdittava, että meidän lapsemme ja lapsenlapsemme perivät tietomme ja taitomme ja siirtävät kulttuurimme omille lapsilleen ja lapsenlapsilleen, Setumaan ”kuningas” eli päämies **Aare Hörn** sanoi omassa avauspuheenvuorossaan Värskan kulttuuritalolla.

Näin oltiin tiukasti niiden asioiden äärellä, joiden vuoksi suomalais-ugrilaiset kansat kokoontuvat yhteen. Joka neljäs vuosi pidettävä Suomalais-ugrilaisien kansojen maailmankonferenssi oli viimeksi järjestysnumeroltaan seitsemäs ja pidettiin Lahdessa kesällä 2016. Välikonferenssien tavoitteena oli summata yhteen, mitä on saatu aikaan ja mihin pitäisi erityisesti keskittyä tulevina vuosina.

Konsultatiivisen komitean puheenjohtaja, Petroskoin karjalainen **Tatjana Kleerova** antoi perusteellisen selvityksen viime aikojen kokoontumisista, toiminnasta ja tavoitteista. Toimintaa ohjaa päätöslauselma, joka hyväksyttiin Lahdessa. Tietenkin se on kovin yleisluontoinen, mutta siinä vaaditaan entistä parempia mahdol-

Konsultatiivisen komitean puheenjohtaja Tatjana Kleerova antoi selvityksen, mitä on saatu aikaan Lahden kokouksen jälkeen ja mitä vielä tavoitellaan.

lisuuksia suomalais-ugrilaisien kielten ja kulttuurin säilymiseen ja kehittymiseen.

Ensi vuonna toivotaan kuituville sugri-kielille antaa se, että YK on valinnut vuoden 2019 teemaksi alkuperäiskansojen kielten tukemisen. Seuraava Suomalais-ugrilaisien kansojen maailmankonferenssi voikin sitten kesällä 2020 tarkastella, onko mikään muuttunut tai millään tavalla kehittynyt parempaan suuntaan.

Konferensseissa on tapana jakaantua

työryhmiin, joissa keskustellaan eri teemoista ja päästään arkitoiminnan tasolle. Teemoina olivat tällä kertaa parhaat kielten käytön ja oppimisen menetelmät, henkisen kulttuuriperinnön ajankohtaiset kysymykset, informaatioteknologiat ja joukkotiedotusvälineiden toiminta sekä väestön muuttoliikkeet ja diasporan haasteet.

Konferenssin osallistujat olivat tällä kertaa kuudesta maasta Suomesta, Virosta, Norjasta, Ruotsista, Unkarista ja Venäjältä.

Työryhmissä tulivat esille arjen hyvät käytännöt esimerkiksi siitä, millaista oman kielen opetusta lapsille voi järjestää ja miten kertoa tiedotusvälineiden avulla oman kansan elämästä ja toiminnasta. On yleisessä tiedossa, että Venäjällä on paljon haasteita, mutta yhä enenevässä määrin kaikilla suomalais-ugrilaisilla, koska ihmiset asuvat hajallaan ympäri maailmaa.

Lokakuussa pidetty välikonferenssi oli kaksiosainen sillä tavalla, että aluksi kokoonnuttiin Tarttoon Heimopäiville juhlistamaan Viron 100-vuotisjuhlia. Kansallismuseon auditoriossa kuultiin useita alustuksia, joilla oli selkeä yhteinen teema: sata vuotta suomalais-ugrilaisien kansojen itsenäisyyttä. Sata vuotta sitten ei kuo-

hunut ainoastaan Suomessa ja Vienan Karjalassa, vaan ympäri suomalais-ugrilaista maailmaa.

Kansallista liikehdintää nähtiin vuosina 1917–1920 myös Marimaalla, Mordvassa, Udmurtiassa, Komissa, Virossa ja Unkarissa. Kaikki saivat aikaan jotakin. Kansat saavuttivat vähintään autonomian eli alueellisen itseäänmäärittämisoikeuden ja osa jopa valtiollisen itsenäisyyden.

Vienan Karjalan historiasta alusti Petroskoin yliopiston professori **Juri Kilin**. Hän on perehtynyt erityisesti oman sukunsa asumien Repolan ja Porajärven historiaan, mutta tuntee tarkkaan koko Karjalan tasavallan ristiriitaiset vaiheet sata vuotta sitten. Hän kertasi alustuksessaan suomalaisten, saksalaisten, englantilaisten ja bolševikkien toimintaa Karjalassa vuosina 1918–1920.

– Karjalan asema oli Neuvostoliitolle strateginen. Repolan ja Porajärven irtaantumispyrkimykset Venäjältä olivat suuri uhka bolševikeille. Muurmannin rautatien turvallisuus ja vapaa pääsy maailman merille on aina ollut valtiolle tärkeä asia, hän sanoi.

Kilin kävi läpi Suomen ja Vienan Karjalan läheiset suhteet kertomalla muun muassa laukkukauppiaista, jotka kulkivat säännöllisesti naapurimaan puolella. Kilinin mukaan vuonna 1906 Suomessa kiertäviä karjalaisia laukkukauppiaita oli kaikkiaan noin 500.

Hän kertoi vienalaisten kokouksista, Karjalan Sivistysseuran perustamisesta ja muun muassa **Paavo Ahavan** ja muiden aktivistien toiminnasta Vienassa päätyen Repolan ja Porajärven liittymiseen Suomeen sekä Uhtuan maakuntapäiviin 22.3.1920. Tuolloin Vienan Karjala julistautui itsenäiseksi ja osa Aunuksen kunnista liittyi mukaan.

Tarton rauhansopimus 14.10.1920 palautti alueet Neuvostoliitolle ja bolševikkien valta vahvistui. Karjalan työkansan kommuunin perustaminen vakautti sisäpoliittisen tilanteen. Suomalaiskommunistit **Edvard Gyllingin** johdolla pääsivät toteuttamaan suomalaisuutta suosivaa kansallispoliittikkaa, mutta Stalinin politiikka teki siitä lopun 1930-luvulla.

AILA-LIISA LAURILA
Teksti ja kuvat

Sugri-aktivisti puolustaa inkeröisten maata ja kansaa

Alkuperäiskansojen peli ei ole menetetty, **Dmitri Harakka-Zaitsev** uskoo toiveikkaasti. Venäjällä yhä useampi rohkautuu kertomaan olevansa *izora* eli inkeröinen. Mies tunnustautuu sugri-aktivistiksi ja puolustaa sinnikkäästi omaa kieltään, kulttuuriaan ja kotiseutuaan, Soikkolaa.

Dmitri Harakka-Zaitsev on etniseltä taustaltaan inkeröinen, koulutukseltaan lakimies sekä omien sanojensa mukaan suomalais-ugrilainen aktivisti ja kulttuuriharrastaja, joka uhraa paljon aikaansa vapaaehtoistyölle. Vakituinen asianajajan palkkatyö hänellä on eräässä pietarilaisessa yrityksessä, minkä takia hän joutuu asumaan perheineen Pietarissa. Hän täyttää joulukuun lopussa pyöreät 40 vuotta.

Harrastuksia eli erilaisia luottamustehtäviä hänelle on kertynyt useita. Hän toimii aktiivisesti inkeröisten ja inkeriläisten yhteisöissä ja aluehallinnossa Pietarissa ja Kingiseppin piirissä Leningradin alueella. Lisäksi hän on YK:n alkuperäiskansojen pysyvän foorumin jäsen. Harakka-nimen hän kertoi periytyvän esivanhemmiltaan Karjalasta.

YK:n alkuperäiskansojen pysyvä foorumi UNPFII (United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues) on YK:n talous- ja sosiaalineuvosto ECOSOCin alainen neuvoo-antava toimielin. Foorumin suomalainen jäsen on Lapin yliopiston tutkija **Anne Nuorgam**. Molempien kolmivuotiskautta on jäljellä vielä ensi vuosi.

Yleisten määritelmien mukaan inkeröiset kuten eivät karjalaisetkaan kuulu virallisesti maailman alkuperäiskansoihin, vaikka ryhmillä onkin omat selkeät kansalliset tunnusmerkkinsä, kieli, kulttuuri ja asuinalueet. Harakka-Zaitsev haluaa inkeröiset mukaan Venäjän alkuperäiskansojen listaan, jossa on mukana 40 maan kaikkiaan 47 ”alkuperäiskansasta”.

Karjalan Heimo tapasi Harakka-Zait-

Inkeröiset

- ▶ Inkeröiset eli inkerikot ovat Inkerimaan vanhaa itämerensuomalaista väestöä Suomenlahden itäisillä ranta-alueilla.
- ▶ Neljään päämurteeseen jaetun inkeröisen kielen puhujien lukumäärä on enää sadoissa.
- ▶ YK:n alainen Unesco on sisällyttänyt inkeröisen uhanalaisten kielten joukkoon.
- ▶ Inkeröisten perinteinen asuinalue on katoamassa satama- ja liikerakentamisen tieltä.
- ▶ Kuuluisin inkeröinen oli runolaulaja Larin Paraske, jolta kirjoitettiin runsaasti kansanperinnettä muistiin 1800-luvun lopulla.

sevin Viron Värskassa pidetyssä Suomalais-ugrilaisten kansojen välikonferenssissa. Tämä alkuperäiskansojen innokkaaksi puolestapuhujaksi kohonnut aktivisti yllättyy kysymyksestä, mitä hänelle merkitsee olla inkeröinen.

– Se merkitsee olla minä, hän vastaa hetken mietittyään.

Hän kertoo olleensa vain kolmivuotias tajutessaan kuuluvansa inkeröisiin. Siitä hän kiittää ylpeänä isoäitiään, joka siirsi perinnetietoa lapsenlapselleen. Samoin hän rohkaisee nyt muitakin lisäämään rohkeuttaan ja rehellisyyttään. Itse hän puolustaa mielellään inkeröisten, inkerinsuomalaisen, vatjalaisten ja muiden alkuperäiskansojen sekä kaikkien suomalais-ugrilaisten oikeuksia.

Harakka-Zaitsev huomauttaa, että hän ei edusta mitään ääritoimintaa eikä missään nimessä etnoseparatismia eli kansallisuuteen perustuvaa eristäytymistä. Näistä häntä ja hänen kaltaisiaan on syytetty vii-

Dmitri Harakka-Zaitsev puhuu innokkaasti kotiseutunsa Soikkolanniemen ja inkeröiskansan puolesta, vaikka Venäjän hallinnolta ei ole herunut myötätuntoa vaan ennemminkin epäilyjä etnoseparatismista.

me aikoina Venäjällä. Hän kertoo olevansa hyvin surullinen tuollaisista reaktioista ja ihmettelee, ohjaako joku tietoisesti esimerkiksi mediaa tällaiseen.

– Vaatiiko joku mediaa sanomaan, että meitä ei enää ole? Alkuperäiskansojen pitää lopettaa pelkääminen ja olla ylpeitä itsestään. Lisäksi meillä on oikeus vaatia kunnioitusta muilta.

Hän kertoo esimerkin, jonka mukaan monet tietävät äitinsä olevan esimerkiksi inkeriläinen ja isänsä inkeroinen, mutta kutsuvat itseään venäläisiksi. Vuoden 2010 laskennan mukaan Venäjällä oli ainoastaan 266 inkerikkoa. Muutosta parempaan on onneksi tapahtumassa, kun he vain rohkenevat sanoa ääneen, keitä oikeasti ovat.

– Monet asiantuntijatkin ovat sanoneet, että tuo virallinen lukumäärä ei ole oikea. Väestölaskennassa ei kysytty identiteettiä vaan kielen puhumista. Tutkijat ovat kiertäneet kodeissa ja kysyneet, puhutteko kielänne joka päivä. Moni ei ole op-

pinut inkeröisen kieltä, koska opetusta ei ole järjestetty.

Harakka-Zaitsevin mielestä virallista lukua oikeampi inkeröisten määrä on noin 500. Kansalaisaktivistit ovat päässeet tähän kyselemällä inkeröisten perinteisillä asuinalueilla, keitä missäkin talossa asuu ja mikä asukkaiden etninen tausta on. Viime aikoina inkeröisten näkyvyyttä on saatu lisättyä tukemalla määrätietoisesti erilaisten etnokulttuuriryhmien toimintaa ja järjestämällä erilaisia näyttelyjä, konsertteja yms.

Harakka-Zaitsev vastaa myös Leningradin alueella ilmestyvästä paikallislehdestä, joka julkaistaan inkeröisen ja venäjän kielellä ja siinä on omaa aineistoa myös vatjalaisille.

Soikkolanniemellä sijaitseva Viistinä on Dmitri Harakka-Zaitsevin kotiseutu. Niemi on Suomenlahden etelärannalla Kaprionlahden ja Laukaanlahden välissä. Alueen länsipuolella on taannoisista

fosforipäästöistä kuuluisa Laukaanjoki ja itäpuolella muun muassa Sosnovyi Borin ydinvoimala.

Soikkolanniemen länsilaitaan on hiljattain rakennettu valtava Ust-Lugan satama-alue. Meriterminaalien lisäksi tulos on laaja liike- ja logistiikkakeskus, joka sisältää kansainvälisen lentokentän rahti- ja matkustajaterminaalineen, teollisuus-, logistiikka- ja varastoalueen sekä bisnespuiston ja asuinalueen.

Harakka-Zaitsev on huolissaan valtavasta muuttoliikkeestä alueelle. Kalastuksesta vuosisatojen ajan elantonsa hankkineille inkeröisille se tietää lopullista iskua perinteiselle elämänmuodolle, koska merelle ei enää pääse. Hän kokee isoa stressiä työssään perinteisen elinympäristön säilyttämisen ja elävänä pitämisen puolesta. Hän on saanut huomata tekevänsä suorastaan vaarallisia asioita, vaikka toiminta on lakien ja pykälien mukaan täysin laillista. Painetta tulee monesta suunnasta.

– Hallinnon edustajat eivät ole osoittaneet myötämielisyyttä työllemme. Ymmärrys työtämme kohtaan puuttuu ja sitä politisoidaan tarkoituksellisesti. On harmillista nähdä, miten media suhtautuu asioihin.

Suomalais-ugrilaista maailmankonferenssia ja sen konsultatiivista komiteaa hän pitää hyvänä ja läpinäkyvänä avoimena foorumina keskusteluille, joita Venäjällä asuvat suomalais-ugrilaiset kansat voivat käydä keskenään ja muiden maiden edustajien kanssa. Hän uskoo toiminnan auttavan sugri-kansoja pysymään hengissä vielä pitkään.

– Meillä on tässä suomalais-ugrilainen talo ja perhe, joita meidän pitää puolustaa. Pieniä erimielisyyksiä on aina, mutta ne kuuluvat asiaan.

– Yhteisön sisällä pitäisi pohtia entistä tehokkaammin, mitä laillisia keinoja sugri-kansat voivat käyttää puolustaessaan kielensä, kulttuurinsa ja elinympäristönsä säilymistä. Tai sitä, millä tavoin voimme vaatia valtiota noudattamaan sen omia lakeja ja säädöksiä.

Harakka-Zaitsev tarkentaa, että hän ei puhu ainoastaan Venäjän valtiosta. Kansainvälisessä työssään hän on nähnyt, kuinka alkuperäiskansoilla myös muualla maailmassa on isoja haasteita oman kulttuurin säilyttämisessä ja omista oikeuksistaan kiinni pitämisessä. Yhtenä hankaluutena yleisesti on se, että muuttoliikkeen vuoksi yhä harvemmat asuvat omilla perinteisillä asuinalueillaan. Siitä huolimatta heillä tulisi olla oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin.

Ilmari Kianto, suloinen ja lempeä isä

Kirjailija Ilmari Kiannon 12. lapsi Raija-Liisa Kianto vietti viime kesänä paljon aikaa vanhojen muistojen äärellä. Hän on lukenut omia päiväkirjojaan. Lisäksi hän on tarkastanut ja korjannut Panu Rajalan kirjoittaman Suomussalmen sulttaani -teoksen käsikirjoitusta.

Kirjailija Ilmari Kianto (1874–1970) oli yhteistä kansallista omaisuutta jo elinaikanaan. Kainuun korpikirjailijana tunnettu Iki-Kianto eli syntyään pappilan poika Ilmari Calamnius on suomalaisen kirjallisuuden klassikko.

Ilmari Kiannon ihmeellinen elämä kiinnostaa edelleen niin paljon, että **Panu Rajala** innostui kirjoittamaan peräti 525-sivuisen elämäkerran hänestä. Se tuli jatkoksi Rajalan suurmiessarjaan, jossa aiemmin kohteina ovat olleet muun muassa **Eino Leino**, **F. E. Sillanpää**, **I. K. Inha**, **Juhani Aho**, **Mika Waltari** ja **Veikko Huovinen**.

Lähes 96-vuotiaaksi elänyt Kianto julkaisi yhteensä 67 teosta, joista *Punainen viiva* ja *Ryysyrannan Jooseppi* ovat jääneet elämään myös muina taideteoksina kuin kirjan kansiin sidottuina kertomuksina. Panu Rajala luki nuo kaikki 67 teosta ja perehtyi laajaan lähdeaineistoon väitöstutkimuksia myöten. Hänen käytössään olivat myös **Raija-Liisa Kiannon** leikekirjat ja muistot.

Kun Raija-Liisa Kianto syntyi joulukuussa 1934, oli hänen isänsä jo kuusikymppinen ja paljon elämää nähnyt kuuluisuus. Vuonna 1933 hän oli saanut eron ensimmäisestä vaimostaan **Hildurista**, jonka tilalle Turjanlin-

nan emännäksi saapui **Elsa Maria Karppinen**. Häitä vietettiin kesällä 1933. Elsa Mariasta tuli myös Raija-Liisan kasvattaja, vaikka biologinen äiti oli **Rakel Nyman**. Hän oli palkattu samana vuonna Turjanlinnan taloudenhoitajaksi vastaviihityn rouvan toivomuksesta.

Jo tämä lyhyt kuvaus paljastaa johtoteeman Rajalan teoksessa: Kiannon naiset. Raija-Liisaa tämä ei yllätä, koska hänestä naissuhteisiin keskittyminen kuuluu Panu Rajalalle ominaiseen tyyliin ja tapaan kirjoittaa elämäkertateoksia. Tässä haastattelussa kirjailijan tytär kertoo *Karjalan Heimon* lukijoille isästään Ilmari Kiannosta.

Raija-Liisa-tyttären mielestä Ilmari Kianto oli ehdottoman hienotunteinen mies, vaikka puhuikin joskus suoria sanoja niille, jotka ne ansaitsivat. Tytär korostaa, että herra Calamnius-Kianto oli saanut hyvän pappilakasvatuksen ja oli sivistynyt, muut huomioon ottava mies.

Vihollisikseen kirjailija sai niitä, joille hänen laukomansa totuudet eivät sopineet. Pienessä kylässä hänen ajoittainen alkoholin käyttönsä herätti pahennusta, mutta Raija-Liisan mielestä isä oli yleensä suorastaan suloinen ja lempeä ollessaan pienessä ”hiprakassa”.

Raija-Liisan syntyessä Ilmari Kianto oli kuusikymppinen, ukki-ikäinen mies, jollaisien sydämet yleensä valloittavat pienet lapsen-

SAMPO-TIETOKANTA

Monet muistelevat kirjailija Ilmari Kianton olleen ateisti ja anarkisti, mutta tyttären mukaan totuus on toisenlainen. Kianto erosi kirkosta, mutta ei koskaan Jumalasta. Kuvassa Kianto on 55-vuotias.

lapset. Ilmari sen sijaan jumaloi omaa tyttäntään koko lopun ikäänsä. Tytär oli hänelle hyvin tärkeä ihminen, ehkäpä kaikkein tärkein hänen tuntemistaan naispuolisista olennoista. Hän ihaili, rakasti ja palvoi kuopustaan.

Tytärtä on jäänyt harmittamaan, ettei hänen tullut koskaan sanottua isälleen, että hänkin ihaili ja rakasti isäänsä. Hänellä on yhä tallessa satoja kirjeitä ja runoja, joita isä postitti hänelle. Kun Rakel-äiti oli häipynyt Turjanlinnasta, jäi Raija-Liisa isänsä ja tämän vaimon hoitoon.

– Biologinen äitini oli vuonna 1908 syntynyt Rakel Nyman, joka oli syntynyt Kurkijoella Karjalassa, mutta hänen kotinsa oli Elimäellä Kouvolan kupeessa. Hänen isänsä **Rafaël Nyman** oli puutarhuri, joka perusti aikoinaan arboretumin. Se sijaitsee vielä nykyäänkin Kouvolan lähellä, Raija-Liisa kertoo.

Rakel oli 25-vuotias, kun vastasi Kainuun kirjailijan sanomalehti-ilmoitukseen vuonna 1933. Panu Rajala kertoo nuoren naisen ehtineen jo olla naimisissakin elimäkeläisen maanviljelijän kanssa, mutta kyllästyneen hoitamaan 40-päistä karjaa. Hän otti ja karkasi Suomussalmelle.

Tyttären mukaan Rakel-äiti oli syvästi uskovainen nuori nainen, joka oli käynyt kolmivuotisen kristillisen kansanopiston eikä hän ollut mikään kevytmielinen heitukka. Turjanlinnan piikana hän joutui kuitenkin nopeasti isännän ihailun kohteeksi. Kirjailija vei hänet puoleksi vuodeksi Pusulaan, missä sijaitsi rouva **Liisa Lohen** kaunis huvila.

– Rakel hävitti myöhemmin kaiken sellaisen aineistonsa, joka liittyi Kiantoon tai Turjanlinnaan. Hän ei halunnut muistella sitä aikaa millään tavalla.

Panu Rajalan mukaan Ilmari Kianto antoi naisten vedättää itseään mielin määrin. Naiset petkuttivat ja pettivät kirjailijaa. Sihteereitä, palvelijoita ja rakastajattaria tuli ja meni. Todellisuudessa naisia ei Raija-Liisan mukaan ollut niin paljon kuin juorutaan. Hänestä tuo on vain Panun analyysi.

Tytär muistuttaa, kuinka pappilan poika odotti peräti 30-vuotiaaksi asti ensimmäistä naisen kosketusta. Hän uskoo miehen ottaneen sitten takaisin sen, mikä oli jäänyt nuorempana kokematta. Hän sanoo tietävänsä, että isä oli moraalinen ja ihanteellinen nuorukainen, jolle niin suuteleminen, tanssiminen kuin kortinpeluukin olivat syntiä.

Monet muistelevat Ilmari Kiannon olleen ateisti ja anarkisti, mutta Raija-Liisan mukaan totuus on toisenlainen. Kianto erosi kirkosta, mutta ei koskaan Jumalasta. Niin pappissukua kuin Calamniukset olivatkin, Ilmari Kianto ei suvainnut pappeja eikä heidän saarnojaan.

– Ilmari Kiannolla oli suora yhteys Jumalaan ilman välikäsiä. Tunnustan ajattelevani jokseenkin samaan tapaan. Viime aikoina olen perehtynyt juuri tähän isäni käsitykseen uskosta tehdessäni Kianto-seuralle ensi vuoden kalenteria usko-teemalla. Olen tehnyt seuralle Kianto-aiheisia seinäkalentereita vuosittain jo 20 vuoden ajan.

Raija-Liisa kokee perineensä omat korkeat moraalikäsitöksensä isältään ja miksei myös uskovalta äidiltään. Hänkään ei nuorena kokenut tarvetta irtosuhteisiin eikä ylipäättäen suhteisiin ennen avioliiton solmimista. Siinä hän kokee olleensa erilainen kuin muut ikätoverinsa 1950-luvulla Helsingissä.

Palataan vielä sota-aikaan, joka oli perheelle varsin julma. Kiantajärven syrjäiselle rannalle vuonna 1912 rakennettu Turjanlinna poltettiin, Iki-Kianto joutui yli puoleksi vuodeksi vankilaan syytettynä maanpetturuudesta onnetoman venäjäksi valtaajille kirjoitetun sikarilaatikkoviestin tähden ja rakas tytär lähetettiin sotalapseksi Ruotsiin. Seitsenvuotiaan Raija-Liisan lapsuus oli kulunut Turjanlinnan vaatimattomissa oloissa, mutta Keski-Ruotissa kodiksi tuli vauras maalaiskartano Sköldingessä.

Raija-Liisa muistaa, kuinka hän sopeutui naapurimaahan helposti. Tyttö unohti suomen kielen, mutta yhteydet isään eivät katkenneet. Isä saattoi postittaa kaksikin kirjettä viikossa tyttären sijaiskotiin. Kirjailija **Selma Lagerlöf** oli aikoinaan kirjoittanut samassa kartanossa ja Raija-Liisa sai Selman huoneen omakseen.

Ruotsalaisen pikkukylän asukkaita kummastutti, ettei tyttö ollutkaan mikään korkeaposkipäinen mongoli, jollaisina he suomalaisia pitivät. Neitokainen oli oikein nätti ja näytti ihan ruotsalaiselta.

Ilmari Kiannon tytär Raija-Liisa käyttää taas tyttönimeään Kiantoa ja työskentelee perheyhtiö Kiannon Turjanlinna Oy:n toimitusjohtajana. Yritys on huolehtinut Kiannon teosten uusintajulkaisuista.

Niin tämä sotalapsi varttui neljässä ja puolessa vuodessa 12-vuotiaaksi teiniksi eikä muista koskaan ikävöineensä Suomeen.

Sotalapsen paluu olikin sitten lähtöä ankeampi. Tyttö vietiin Elimäelle äitinsä kotiseuduille. Oitis hän alkoi suunnitella lähtöä kävelemään auringonlaskun suuntaan ja karkumatkaa takaisin Ruotsiin.

Isä halusi tytön Suomussalmelle, missä hän ajatteli silloisen sihteerinsä **Inkeri Jokisen** ryhtyvän opettamaan tyttöä. Äiti

ei kuitenkaan suostunut siihen, ja niin tytär aloitti ruotsinkielisen oppikoulun Helsingissä. Sen jälkeen aina 1. kesäkuuta juna kuljetti tytön loma-ajaksi Turjanlinnan rauniotuville.

Joulukuksi 1953 Raija-Liisa ja Ilmari saivat yhteisen kodin Helsingistä, kun kustannusyhtiö Otava tarjosi huoneiston Kruununhaassa osoitteessa Mariankatu 24 C 21. Yhteiseloa jatkui vuoteen 1959, jolloin tytär avioitui.

ELONET

Kirjailija Ilmari Kianto tapasi Punainen viiva -elokuvan lapsinäyttelijät, jotka olivat Jukka Eklund (Vesteri), Marianne Eronen (Petti) ja Pertti Tanner (Sake).

Ilmari Kianto

- ▶ Syntyi 7.5.1874 Pulkkilassa, kuoli 27.4.1970 Helsingissä.
- ▶ Puolisot: Hildur Molnberg 1904-1932, Elsa Maria Karppinen 1933-1954, Mirjam Lähteinen 1956-1961.
- ▶ Lapset nuorimmasta vanhimpaan: Raija-Liisa Rakel, Marjatta Iltatähti, Raida Tsikko Tellervo, Karin, Sorjo Uolevi, Jormo Gabriel Sotavalta, Wiina Karma Sirkka Salama Kesäheinä Saarenruusu Pikku-Hilkka, Weijo Wirmo Imatro, Otso Tähtivalo, Orvoki Helmi Simpukka, Salme Talvikki ja Kalevi.
- ▶ 67 teosta, joista tunnetuimmat Punainen viiva (1909) ja Ryysyrannan Jooseppi (1924). Mikko Niskanen ohjasi elokuvan teoksesta Omat koirat purivat: pidätetyn päiväkirja vuodelta 1940 ja Matti Kassila elokuvan Punainen viiva vuonna 1959.

Raija-Liisa sai valtiolta vuotuisen opiskelustipendin, joka oli 65 000 markkaa (noin 2 000 euroa nykyrahaksi muutettuna). Sen lisäksi hän sai tarpeen tullen apua Otavasta. Jos hän tarvitsi esimerkiksi uuden talvitakin, oli hänen mentävä Otavan johtajan puheille. Hän muistaa kustantamon harmaan kivilinnan sokkeloisena, mutta juhlallisena paikkana punaisine samettiverhoineen ja taideteoksineen. Vanha **Heikki Reenpää** oli hänestä kuitenkin ihana setä.

Mariankadun asunnossa vietettiin vilkasta seuralämää. Iki-Kiannon vieraita olivat esimerkiksi **Lauri Viita**, **Oiva Paloheimo**, **Erkki Reenpää**, **Jyri Schreck**, **Eino Kauppinen** ja monet muut. Iloisessa joukossa syntyi usein herkullisia tilanteita, mutta opiskelijatyttären pakeni usein kavereidensa luokse esimerkiksi Domuksen asuntolaan. Hän tarvitsi lukurauhaa.

Janoisia vieraita kulki usein kesäisin myös Turjanlinnassa. Jotkut tulivat pul-

loineen pelkäämään ryyppäämään. Myös Ilmari piti juomia usein kaapissa vierasvieraana, mutta ketä tahansa ja milloin tahansa ei otettu vastaan. Rantasaunan seinässä oli jopa kyltti, jonka mukaan vieraita ei oteta vastaan kello 22 jälkeen.

Turjanlinnan toivottujen vieraiden joukossa oli aikoinaan paljon myös vienankarjalaisia ystäviä ja pakolaisia. Ilmari Kianto oli tutustunut vienalaisiin sukuihin liikkeessään talvisin porokyydillä sekä kesällä jalkaisin ja vesitse runokylissä **Elias Lönnrothin** jalanjäljissä. Hän eli aikaa, jolloin vanha perinne oli vielä varsin vahvasti voimissaan. Kianto halusi myös vapauttaa karjalaiset venäläisen ikeen alta. Hän oli eversti Malmin sotaretkellä mukana agitaattorina ja juhlapuhujana.

Oman perheen perustamisen jälkeen Raija-Liisan elämä tavallistui. Perheenäiti sai kolme poikaa ja muutti miehineen New Yorkiin. Poikien kouluttaminen oli kuitenkin liian kallista Amerikassa. Aviopari päätyi ”ystävyyseroon” ja rouva palasi poikien kanssa Suomeen. Kymmenen vuotta sitten kuollut puoliso jäi loppuelämäkseen Yhdysvaltoihin.

Raija-Liisa käyttää taas tyttönimeään Kiantoa ja työskentelee perheyhtiö Kiannon Turjanlinna Oy:n toimitusjohtajana. Yritys on huolehtinut Kiannon teosten uusintajulkaisuista. Hallitus kokoontuu 2–3 kertaa vuodessa.

Kirjailijan tytär alkoi lukea isänsä teoksia vasta teini-ikäisenä, kun oli Ruotsista palaamisen jälkeen oppinut suomen kielen. Hän yllättyi, miten hyvin isä kirjoittaa. Kiannolla on hänen mielestään muitakin muistamisen arvoisia teoksia kuin klassikot *Ryysyrannan Jooseppi* ja *Punainen viiva*.

– Esimerkiksi *Patruunan tytär*, *Vanha pappila* ja henkilökohtaiset muistelmat ja kertomukset ovat vallan riemastuttavia.

Tytär toivoo, että isä muistettaisiin erinomaisena kirjailijana ja erityisesti Kainuun kirjailijana, koska Ilmari Kiannon pääasialliset ansiot ovat hänen kirjallisissa työssään. Hän muistaa isänsä myös rousseaulaisena maalaiselämän ihailijana. Itsekin hän on kiintynyt luontoon ja maalaiselämään niin paljon, että vietti tänäkin kesänä viisi kuukautta kesämökillä Kainuussa.

Mökillä hän luki omia päiväkirjojaan, noin tuhat tiivistä sivua, ja yllättyi, miten paljon oli mielestä haihtunut pois vuosikymmenien varrella. Lukiessaan hän suorastaan hämmästyi, millaista draamaa hänenkin elämänsä on ajoittain ollut.

AILA-LIISA LAURILA

KIRJALLISUUS

Panu Rajala kuvaa Ilmari Kiannon elämän draamaa

Panu Rajala: Suomussalmen sulttaani. Ilmari Kiannon elämä.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
2018. KSS:n hinta 30 euroa.

”Ilmari Kianto on suomalaisen kirjallisuuden vankka klassikko tahdommepa sitä tai ei”, sanoi **Hannes Sihvo** aikoinaan. Yleisessä tietoisuudessa tuo klassikkous perustuu *Punaisen viivaan* ja *Ryysyrannan Jooseppiin*. **Panu Rajala** avaa teoksessaan Ilmari Kiantoon (1874–1970) moniulotteisemman, voisi sanoa totaalisen näkymän.

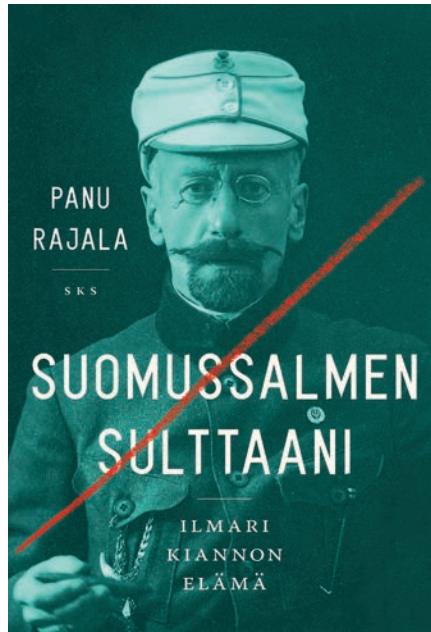
Rajala luonnehtii alkuun Kiannon lähtökohdat: Suomussalmen kotipappilan ja Kainuun korpimaiset. Sitten seuraavat opiskeluvuodet Helsingissä ja Moskovassa, avioliittojen ja naisuhteiden tyvenet ja myrskyt, 12 lapsen kohtalot, vapaussota ja Vienan retki, Turjanlinnan nousu ja tuho, talvi- ja jatkosodan aikaiset pettymykset, henkilösuhteiden rikkaudet ja ristiriidat, ammattikirjailijan ja moniperheisen miehen taloudelliset helvetit...

Näyttämöllä riehuu myrskyävätunteinen, ideoihin ja rakkauksiin heittäytyvä, uhoava, vainoharhainen ja vaativa luonteenlaatu, jonka pohjaa Rajala välillä pyhäytyy tutkailemaan: minkälainen oli ”oikea” Kianto, mies roolien takana?

Rajala osoittaa hyvin, miten Kianto syntyi ajan aatteista. Sorron vastustus, vapaa rakkaus, tolstoilainen kirkonvastaisuus, kahlitsematon luonto ovat arvoja, joita tämä – Rajalan termin mukaan – anarkoindividualisti eli yksilöllisen vapauden puolustaja ajoi ja joiden mukaan hän eli ja kirjoitti.

Ja koko ikänsä Kianto kirjoitti: kymmeniä teoksia, tuhansia sivuja, osin julkaisemattomia. Rajala on lukenut ne kaikki ja kuljettaa niitä elämän rinnalla. Hämmästyttävä tosiasia on, että suurin osa Kiannon teksteistä kertoo hänestä itsestään, omasta elämästä, sumeilematta, rehellisesti, raadollisimmatkin teot ja alhaisimmat kateuden ja vihan ajatukset ilmaisten.

Tässä kirjallisuudenlajissa Kianto oli edellä aikaansa.

Erityisesti Kiannon suhde Viaan kiinnostaa meitä. Rajalalle aihe ei ole keskeinen, mutta hän tunnistaa sen Kiannon ”sydämen asiaksi” ja kuvaa selkeästi sen pääkohdat.

Ensimmäisen Vienan-retkensä Kianto teki 22-vuotiaana vuonna 1896, mutta vasta vuonna 1906 hän alkoi todella suuntautua Viaan. Hän teki pitkän jalkamatkan Uhtualle ja Vuokkiniemeen, kirjoitti siitä sarjan *Helsingin Sanomiin* ja liittyi samana vuonna perustetun Vienan Karjalaisten Liiton toimintaan. Hän kirjoitti Liiton tilauksesta Vienan Karjalan kansallislaulun. Vuonna 1914 hän oli kolmesti Vienassa, ensimmäisellä matkalla oppaanaan **Iivo Ahava**.

Matkojen synteesi, teos *Vienan virroilta, Karjalan kankahilta* (1915), on Rajalan mielestä Kiannon paras Viena-kirja. Se on osin kansatieteellinen, ja Rajala pohtiikin, että Kianto olisi sopinut tutkimusmatkailijaksi, ellei olisi ollut niin levoton. Kianto kiinnittää huomiota myös historiaan, kieleen, vianolaisiin ihmistyyppeihin (esim. mieheen, joka elää sovussa kahden vaimon kanssa! runonlaulaja **Jamani Paavilaan!**) ja ajankohtaan: elokuussa 1914 kaikuu kylissä naisten itku, kun miehiä viedään soitaan. Luonnonkuvauksista Rajala nostaa

mestari luokkaan henkeäsalpaavat koskenlaskukohtaukset.

Samoihin aikoihin syntyi myös Kiannon heimoromaani *Vienan kansan kohtalo* (julk. 1917). Rajala pahoittelee sitä, että se jäi myrskyisenä aikana liian vähälle huomiolle. Siinä elää vianolainen luonto, sen jylhissä loppuluvuissa tuntuu venäläisen kirjallisuuden lukeneisuus; kyseessä on aito ”vianolainen requiem”. (Sivumennen sanottuna teos on Hannes Sihvon mukaan avainromaani – yksi sen päähenkilöistä on **Paavo Ahava**, toinen Kianto itse, kolmas **Vasili Jeremejeff-Räihä**, jonka kirjeitä vaimolleen siteerataan, ehkä samoja, joita Karjalan tiedekeskus on juuri julkaissut. Kianto kirjoitti Jeremejeff-Räihästä myös runon ”Vankeuteen raastetun muistoksi”).

Tässä vaiheessa Kianto ajoi Vienan sortetun kansan aseman parantamista, ei rajojen muutoksia. Vuoden 1918 huhtikuussa hän kärjisti kantansa ja alkoi puhua Vienan miehittämisestä. Kesällä hän lähti Malmin retkikunnan kanssa Viena valloittamaan ja piti Uhtuan kesäjuhlassa suursuomalaisen puheen.

Rajala näyttää Kiannon tällä retkellä osin koomisena hahmona, joka epäkäyttännöllisenä säheltäjänä lähetetään **A. O. Väisäsen** kanssa pois tieltä, liikkumaan ratsain kylissä ja houkuttelemaan ihmisiä Suomeen liittyjiksi. Horjuen ratsunsa selässä hän oli ”kuin jokin funkis-ajan Don Quijote, vaikka omasta mielestään kaiketi aikansa Adonis”, tokaisi joku retkeläisistä!

Kiannon korkealentoinen puhetyyli ei tehonnut. Kiestingissä hän purki pettymystään suomalaisia torjuviin kyläläisiin: ”Kirvotkoot tuliset kekäleet kiestinkiläisten kantapäihin siitä akkamaisesta päätöksestä, minkä he tänään ovat laatineet. Heimoveljet, orjanmerkki teidän otsallenne!”

Toisaalta, kuten Rajala **Jouko Vahtolan** tutkimuksiin vedoten toteaa, Kianto oli aktiivisin Vienan asian puolesta puhuja Suomessa. Hän kirjoitti vuoteen 1920 mennessä viisi Viena-aiheista kirjaa, esimerkiksi romaanin *Vienan neitsyt* 1920 ja Vienan retkestä kertovan *Suomi suureksi, Viena*

Kirjailija Panu Rajala antaa nimikirjoituksen Heikki Talvitien juuri hankkiman Suomussalmen sulttaani -teoksen alkulehdille julkaisutilaisuudessa Helsingissä 1.10.2018.

vapaaksi 1918. Nämä sisältävät kiinnostavaa aikalaishistoriaa sekä niin venäläisten, karjalaisten kuin suomalaisten pippurista kritiikkiä, mutta parhaat Viena-kirjansa Kianto oli kirjoittanut ennen Suur-Suomi-aatettaan.

Vielä seuraavienkin sotien aikana Viena nousee esiin Kiannon elämässä. Kirjailija **Onttoni Miihkalia** hän syytti (aiheettomasti) siitä, että joutui vankilaan venäläisille sikarilaatikon kanteen kirjoittamaan viestistä.

Teoksessaan *Omat koirat purivat* (1948)

hän teki julkisesti vanhasta vienalaisesta ystävästään petturin.

Jatkosodan aikana Kianto haaveili taas Suur-Suomesta, kävi omin luvuin Vienassa (virallisesti häntä ei sinne päästetty) ja kirjoitti matkakertomuksen, jonka julkaisi vasta **Raija-Liisa Kianto** vuonna 1969 teoksessaan *Ilmari Kiannon Vienan Karjala. Erään Suur-Suomi-unelman vaiheita*.

Viena oli Kiannonle sekä syvästi koettua todellisuutta että aikaansa sidottu epärealistinen unelma. Rajalan kirja sysää palaamaan niihin Kiannon teksteihin, joissa

hänen kokemansa vienalainen todellisuus hengittää.

Ilmari Kiannon elämä oli yhtämittaista draamaa, jonka Panu Rajala kuvaa asenteita ja intensiivisesti, hyvin luettavasti. Rajalan teoksen inspiroivuus perustuu kuitenkin mielestäni siihen, ettei sen pääosassa ole vain Kiannon ulkonainen elämä, vaan myös ja ennen kaikkea sisäinen: elämään kietoutuva, elämää sykkivä kirjailijuus.

SENNI TIMONEN

KIRJALLISUUS

Kauniin Karjalan tarinat ja kertomukset kestävät aikaa

Arvo Tuominen: Karjala - Koko tarina.

Readme.fi, 2018. 328 sivua.
KSS:n hinta 26 euroa

Teeveestä pitkältä ajalta tuttu toimittaja **Arvo Tuominen** tunnetaan ahkerana Venäjän-kävijänä ja erityisesti Karjalankannaksen alueen tuntijana. Hänen alkusyksystä julkaisemansa tietokirja *Karjala - Koko tarina* osoittaa, ettei hän oli seurannut ainoastaan ajankohtaisia uutistapahtumia, vaan tuntee myös menneen ajan mitä kaukaisinta historiaa myöten.

Kirjansa nimeksi hän on antanut hiukan mahtipontisesti epiteetin *Koko tarina*, mikä epäilyttää heti kättelyssä. Yhteen kirjaan ei millään mahdu kaikki Karjalaan liittyvä eikä se voi millään olla koko tarina. Karjalasta riittää tarinoita loputtomiin. Paljon juttuja on kerrottu jo ennen tätä ja paljon jää kerrottavaksi vielä tämän kirjan jälkeenkkin. Siinä mielessä teos on kokonainen tarina, että tarinoita kerrotaan joka puolelta Karjalaa, ei ainoastaan joltakin tietyltä osa-alueelta tai kulmakunnalta.

Kaukaista ja kirjailijan mukaan ”ihmeellistä” Tverin Karjalaakaan ei ole unohdettu, vaikka sen tarinat onkin sijoitettu kirjan

loppuun värillisellä pohjalla painetuille sivuille.

Kirjoittajan näkökulmaa paljastaa se, että Vienan Karjala on saanut määritelmän ”tarunhohtoinen”. Ei Vienan Karjala mikään satumaa ole, vaikka Vienassa tiettyä taikaa onkin. Vienalaiskyllissä usein vierailleille lyhyet paikkakuntakuvaukset tuskin antavat paljonkaan uutta tietoa. So-

taistoria on päässyt esille aika keskeisenä aineistona. Sivuille on tallennettu jopa *El-dankajärven jää* -kappaleen sanat.

Ansiokasta on, että *Koko Karjala* -kirjan kansien väliin on koottu eri paikkakuntiin liittyvää faktaa ja ehkä hitunen fiktiotakin. Ehkä tarinoiden paras anti on siinä, että lukija voi tutustua sellaisiin laajan Karjalan osiin, joissa ei ole koskaan itse käynyt eikä niitä sen paremmin tunne.

Kirja tarjoaa luettavaksi jonkin kiinnostavan yksityiskohdan alueella joskus tapahtuneesta tai jostakin nykypäivän erikoisuudesta.

Teos sopii erinomaisesti selailukirjaksi, johon voi palata aina uudelleen lukemaan jonkin pienen jakson uudelleen. Nämä tarinat eivät vanhene samalla tavalla nopeasti kuin vaikkapa matkaoppaiden jakama tieto.

Sivuilta voi katsella upeita ja suurikoisia, jopa useita kokonaisen aukeamanakin täyttäviä valokuvia, joista suurin osa näyttää olevan Tuomisen itsensä ottamia. Myös esimerkiksi sota-aikaisia SA-kuvia on haettu muutama. Kuvat kertovat Karjalasta, joka yhä on kaunis, mutta tekstit palauttavat mieleen myös Karjalan, joka joskus oli.

AILA-LIISA LAURILA

VINKKI

Arvo Tuomisen Vienadokumentti vuodenvaihteessa

Ylessä pitkän uran tehnyt toimittaja **Arvo Tuominen** kiersi kymmenen päivän ajan Vienan Karjalassa viime kesäkuun lopulla. Kiertomatkan aikana hän kävi Kalevalan, Vienan Kemin, Belomorskin piirien ja Kostamuksen kylissä kuten Vuokkiniemessä, Venehjärvellä ja Uhtualla.

Kuvausryhmänsä kanssa hän vieraili muun muassa uhtualaisessa Mobergin talossa ja tapasi paikallisen toimittajan, kuvataiteilijan ja kirjailijan, joka on melkein hänen kaimansa. Kollega **Andrei Tuomen**

kanssa he kävivät myös Keski-Kuittijärveen työntyvällä pitkällä Kormusniemellä, joka jatkuu pohjoisrannasta harjanteena ja kahden saaren jonona järven etelärannalla asti.

Kuvausryhmä oli Uhtualla kaksi päivää ja sen jälkeen matka jatkui Paanajärven kylään ja Solovetskin saarille.

Matkalta syntynyt dokumentti *Tarunhohtoinen Viena* nähdään YleTV1:ssä lauantaina 29. joulukuuta kello 10.05 ja uusintana loppiaisena, sunnuntaina 6.1.2019 kello 13.00.

Kollegat Arvo Tuominen (vas.) ja Andrei Tuomi kävivät viime kesänä yhdessä ihailmassa Uhtuan Kormusniemellä.

Armas Hiiri syntyi Inkerinmaalla Järvisaaren Mujan kylässä ja siirtyi paluumuuttajana Turkuun 2010-luvun alussa. Armas Hiiri kuvattuna Kuhmon Juminkeossa, missä hän luennoi talvella 2008.

Runoilija Armas Hiiri Turussa

Inkeriläinen, Karjalassa keskeisen elämäntyön tehnyt runoilija **Armas Hiiri (Mišin)** kuoli Turussa 9. lokakuuta. Ennen Suomeen muuttamistaan hän toimi Petroskoissa kirjallisen työnsä ohella tutkijana ja kriitikkona ja oli pitkään Karjalan kirjailijaliiton puheenjohtajana.

Armas Hiiri syntyi Inkerinmaalla Järvisaaren Mujan kylässä 15.2.1935. Sodan sytyttyä vuonna 1941 hän joutui perheensä mukana evakkoon Siperiaan ja unohti siellä äidinkieltänsä miltei kokonaan. Vuonna 1949 perhe muutti Karjalaan, jossa hän valmistui venäjän kielen ja kirjallisuuden opettajaksi.

Kirjailijaura alkoi vuonna 1961 venäjänkielisellä runokirjalla, mutta suomen kielen hän palautti itselleen. Ensimmäinen suomenkielinen teos ilmestyi vuonna 1976. Hän toimi tutkijana Venäjän Tiedekatemian Karjalan Tiedekeskuksen Kielen, kirjallisuuden ja historian instituutissa vuosina 1967–1985, kunnes jäi vapaaksi kirjailijaksi ja oli ensin Karjalan kirjailijaliiton varapuheenjohtajana ja vuosina 1990–2005 sen puheenjohtajana.

Kirjailijaliiton tehtävissä ollessaan Armas Hiiri tuki voimakkaasti Karjalan kansankielistä kirjallisuutta. Hänen aloitteestaan ja toimestaan tehtiin ensimmäinen karjalankielinen antologia *Omil pordahil*. Hän rohkaisi ja neuvoi vepsäläisiä kirjoittajia tekemään runoja, kun uutta kirjakieltä luotiin. Yksi hänen laajoista ja painavimmista

runoelmistaan kertoo karjalaisesta hirsitalosta. Siinä hän itsekin käyttää karjalankielisiä ilmaisuja.

Armas Hiiren tuotanto ei rajoittunut vain runoteoksiin. Hän kirjoitti useita lastenkirjoja ja -näytelmiä sekä oopperoita. Hän käänsi myös paljon runoutta venäjältä suomeksi ja suomesta venäjäksi. Lisäksi hänellä oli laaja venäjänkielinen tuotanto.

Kalevala ja **Elias Lönnrotin** työ sen luomiseksi merkitsivät Armas Hiirelle paljon. Hän korjaili jatkuvasti sellaisia väitteitä, että eepos olisi puhdasta kansanrunoa, jonka Lönnrot vain kokosi kirjaksi. Osoittaakseen venäjänkielisille lukijoille Lönnrotin luomistyön vaiheet hän yhdessä folkloristi **Eino Kiurun** kanssa käänsi kaikki viisi Lönnrotin itse muokkaamaa *Kalevalan* versiota venäjäksi. Itse hän laati venäjänkielisen *Kalevala*-lyhennelmän lapsille.

Vuonna 2015 Armas Hiiren valitut runot ilmestyivät *Karjalan kirjallisuuden klassikot* -sarjassa nimellä *Neljä kotimaata*. Teoksessa on esillä hänen runojaan Inkerinmaalta, Siperiasta, Karjalasta ja Suomesta.

Armas Hiiri kuuluu Karjalan kansallisen kirjallisuuden viimeisiin klassikkokirjailijoihin. Hänen laaja suomenkielinen

runotuotantonsa ulottui miniatyyrirunoihin balladeihin ja runoelmiin. Hän kirjoitti riimitettyjä ja vapaamuotoisia runoja. Jo varhaisista runoista heijastui elämän moninaisuus.

Hänen runonsa käsittelevät lapsuuden muistoja, arkipäivän romantiikkaa ja ihmistyön ylistämistä, mutta myös filosofista pohdintaa elämän ehtymättömyydestä ja maailmankaikkeudesta.

Runollinen minä oli aina etsimässä jotain uutta näkökulmaa, alituisessa liikkeessä. Myöhäisessä tuotannossa kotiseutu – Inkerinmaa ja sen kansan kohtalo – sai yhä vahvemman jalansijan hänen runouudessaan.

Vuonna 2011 Armas Hiirelle myönnettiin Karjalan kansankirjailijan arvonimi.

MARKKU NIEMINEN

SAMPO-TIETOKANTA

Pertti Virtaranta ja Ortjo Stepanov tapasivat Hökkälän talossa.

Kansankirjailija Ortjo Stepanov oli Karjalan aurinko

Ortjo Stepanov eli Jouhkon Kalaskan Vaskan Oleksein Pekan Miihkalin Ortjo syntyi Haikolan kylässä 7. huhtikuuta vuonna 1920. Hän kuului runolaulajasukuun. Karjalan Heimo julkaisee hiukan lyhennettynä esitelmän, joka pidettiin Kuusamon Tie Vinaan -symposiumissa tänä vuonna.

Suomalainen runonkerääjä **A. A. Borenus** kirjoitti **Ortjo Stepanovin** kotikylässä muistiin hänen isoisänsä isän Vaskan runolaulantaa vuonna 1872 ja hänen äitinsä isoäiti **Moarie** puolestaan kuului **Elias Lönnrotin** laulat-

tamaan **Hirssolan** sukuun. Hänen isänsä **Miihkalikin** oli runolaulaja.

Lukemaan Ortjo oppi alle kouluikäisenä mentyään äitinsä seurassa aikuisille tarkoitettuun lukutaidottomuuden poistamiskouluun. Äiti ei ehtinyt oppia ja jäi

lukutaidottomaksi loppuelämäkseen. Ortjon koulunkäynti jatkui Uhtuan keskikoulussa, jossa hän sai suomen kielen ja kirjallisuuden opettajakseen **Matti Pirhosen** – monen Karjalan kirjailijan kasvattajan.

Hän jatkoi koulutusta Petroskoin suomenkielisessä opettajaopistossa, josta valmistui vuonna 1938. Hänet lähetettiin opettajaksi Prääsän piirin Pyhäjärven kylään. Opetustyön keskeytti vuonna 1939 alkanut talvisota, jota Neuvostoliitossa nimitettiin Suomen sodaksi. Ortjo kutsuttiin armeijaan – ei sotaa käyvään – vaan Terijoen hallituksen kansanarmeijaan, joka varustettiin Helsingissä pidettävää voitonmarssia varten. Sitä ei koskaan tullut.

Jatkosodassa eli venäläisittäin Suures-

sa Isänmaallisessa sodassa Ortjo oli aluksi Suomen rintamalla Korpiselän suunnalla, jossa haavoittui. Sairaalasta palattuaan hän toimi tiedustelukomppanian päällikkönä Kalininin rintamalla ja haavoittui uudelleen. Sodan jälkeen hän opiskeli Leningradissa kauppakorkeakoulussa. Karjalaan hän palasi vuonna 1948.

Aluksi hän toimi Petroskoin kauppa-toimiston apulaisjohtajana vajaan vuoden, kunnes hänet nimitettiin valtionvalvontaministeriön ylitarkastajaksi, jota tehtävää hän hoiti viiden vuoden ajan.

Sitten hänet lähetettiin Kalevalan piiriin seuraamaan Neuvostoliitossa julistetun kampanjan toteutumista, minkä mukaan maan piti viidessä vuodessa saavuttaa

USA:n etumatka maataloudessa, ja valvomaan sitä.

Kyliä kierrellessään hän ryhtyi selvittämään sodanaikaisia tapahtumia miehityissä kylissä ja sai KGB:n niskaansa. Kun hän ei lopettanut tutkimuksiaan, hänet erotettiin korkeasta virasta ja tilalle tarjottiin metsäyhtiön autovarikon yövahdin tehtävää. Ortjo kieltäytyi ja hänestä tuli Neuvostoliiton ainoa virallisesti työtön henkilö.

Nyt aikaa riitti kirjallisiin töihin, jotka hän oli jo ehtinyt aloittaa Petroskoissa asuessaan kirjailijaksi kasvaneen koulutoverinsa **Jaakko Rugojevin** yllyttämänä.

Kirjailijantyönsä Ortjo Stepanov aloitti lehtiin kirjoittamallaan kuvauksilla, mutta

Kyliä kierrellessään Ortjo Stepanov alkoi selvittää sodanaikaisia tapahtumia miehityissä kylissä ja sai KGB:n niskaansa. Kun hän ei lopettanut tutkimuksiaan, hänet erotettiin korkeasta virasta. Virallisesti hän oli maan ainoa työtön, mutta hän ryhtyi kirjailijaksi.

siirtyi pian lyhytproosan pariin. Romaanisarjan *Kotikunnan tarina* suunnittelun hän aloitti 1950-luvulla.

Jaakko Rugojev muistelee tätä aikaa *Punalippu*-lehdessä (7/1977) seuraavasti: ”Parisenkymmentä vuotta sitten, jolloin Ortjo asui vakituisesti Uhtualla, hänen työpöytänsä vieressä riippui suuri millimetripaperille valmistettu salaperäiseltä vaikuttava kaava. Se oli jaettu neliöihin ja suorakaiteisiin ja kaikissa noissa aitauksissa oli jotain kummallisia asialuetteloita, tapahtumasarjoja ja nimiä. Kun isännältä kysyttiin, mitä tarkoittavat nuo käsitämättömät piirustukset, niin hän vastasi aivan tosissaan, että siinä on Karjalan kansaa kuvaavan moniosaisen romaanin runkosuunnitelma. Monet pitivät Ortjon vastauksia omalaatuisena pilantekona, toiset taas kirjoituskiikkoon joutuneen ihmisen haihatteluna.”

Millainen romaani tästä suunnitelmasta syntyi? Siitä tuli yksi Karjalan kertomakirjallisuuden peruskivistä. *Kotikunnan tarinan* suunnittelu alkoi samoihin aikoihin, kun ensimmäinen varsinainen karjalainen romaani syntyi, **Nikolai Jaakkolan** *Pirttijärvi*-sarjan ensimmäinen osa. *Kotikunnan tarinan* ensimmäinen osa julkaistiin seuraavana vuonna viimeisestä *Pirttijärven rantamilla* -sarjan kirjasta.

Karjalan kirjallisuuteen syntyi jännittävä jatkumo, sillä ajallisesti *Kotikunnan tarina* alkaa siitä, mihin Nikolai Jaakkolan romaaniteos päättyi. Nämä kaksi romaanisarjaa kattavat Vienan kansan elämän ja historian vuosisadan alusta 50-luvun loppuun asti.

Siitä eteenpäin aina 1990-luvulle asti taas kertoo Jaakko Rugojevin romaani *Metsällä korvat, järvellä silmät*. Kuinkahan moni kansallinen kirjallisuus on pystynyt luomaan näin lyhyessä ajassa ja lähellä kuvattavaa aikaa näin suuren joukon merkittäviä teoksia?

Kotikunnan tarinan yhtymäkohdat suomalaisen kirjallisuuden klassikon **Aleksis Kiven** *Seitsemään veljekseen* ovat siinä, että molemmat kirjat kuvaavat kansansa merkittäväntä kehitysvaihetta: sen syntyä. Itse kehitysprosessissa on eroja.

Kun Kiven romaanissa sosiaalitudminen tapahtuu erämaahan, Impivaaraan, pakenemisen kautta, Stepanovin kuvaaman Haapalahden ihmisillä ei tätä mahdollisuutta ole: Haapalahti on sekä Jukola että Impivaara – emäkylä ja erämaa. Aat-

teet ympärillä muuttuvat haapalahtelaisista riippumatta ja heidän on pysyttävä paikoillaan tai liikuttava aatteiden mukaan; karkutien mahdollisuutta ei ole. Molemissa tapauksissa kirjailijat ovat kyenneet tavoittamaan kansansa sielun. On syntynyt kansalliskirjallisuutta.

Kotikunnan tarina -sarjan aiheena on se aikakausi, joka alkaa Leninin kuolemasta ja päättyy Stalinin kuolemaan jälkiselvittelyineen. Käsitteleväksi kirjailija on valinnut asioiden tarkastelun rahvaan näkökulmasta. Romaanisarjan viimeisellä osalla on oma mielenkiintonsa, sillä *Käki kukkui jäihin* oli koko neuvostokirjallisuuden ensimmäinen kirja, jossa käsitellään Stalinin kultin kumoamisen vaikutuksia jonkin neuvostokansan rahvaan silmin.

Yli tuhatsivuinen romaanijätti vaatii jännitteitä pysyäkseen lukijalle mielenkiintoisena. Vaikka kuvattava ajanjakso tarjoaisi yllin kyllin dramaattisia tapahtumia, kirjan jännitteet eivät perustu niihin, vaan ne ilmenevät ihmisten keskinäisissä suhteissa ja heidän reagoinnissaan ympärillä tapahtuvaan.

Kotikunnan tarina ei ole dramaturginen kirja; sen perustalta on vaikea tehdä näytelmää, mutta syvälinen ja kansan sielunelämään tunkeutuva se on. Kirja ei esimerkiksi tarjoa sodan ajalta jännittäviä taistelukuvauksia, vaan keskittyy kertomaan sodan vaikutuksista ihmisten mieliin ja myöhemmin sen seurauksista käytännön elämään.

Ortjo Stepanov on kokemuksen kuvaaja – syvälinen realisti.

Kotikunnan tarinassa vanha ja uusi kamppailevat koko ajan keskenään. Molempia tarkastellaan myös kokemuksen ja kirjaviisauden; periaatteellisuuden ja opportunistisuuden sekä perinteiden ja uusien tapojen merkityksen näkökulmasta. Harvassa teoksessa on vallan eri olomuodot ja tasot kuvattu kansan elämän kautta niin hienovaraisesti ja aidosti, mutta myös viiltävän terävästi kuin *Kotikunnan tarinassa*.

Vaikka sarjassa liikutaan koko ajan ihmissuhteiden tasolla ja maantieteellisesti pääasiassa Haapalahdessa tai muualla Uhtuan piirissä, avautuu tämän teoksen kautta aikamme maailmantapahtumien merkitys ihmiskunnalle; olemme yhtä.

Kirjassa kuvataan, kuinka syrjäinen Vienan Karjalan erämaakylä muuttuu ensin osaksi suurta maata ja sitten koko maailmaa.

Ajan myrskyissä konkreettisestikin kyläläisiä joutuu eri puolille, ei vain omaa maata, vaan jopa vieraisiin maanosiin, mutta ennen kaikkea suurin muutos on kasvaminen uuteen koko maailmaa käsittävään tietoisuuteen, vaikka siitä huolimatta joskus piirikeskus Uhtuakin on liian kaukana.

Ihmisten ajattelutavat ja ratkaisumallit eivät muutu yhtä nopeasti kuin maailma ympärillämme tahdoimmepa sitä tai emme. Tässä kirjan yksi sanoma, mutta vain puolikas siitä, sillä *Kotikunnan tarina* antaa toivoa ja eväitä.

Ortjo Stepanov on yhteiskuntakriittinen kirjailija, sillä hän ei välttä käsittelemästä kipeitäkään asioita, jos kansa on itse nämä vaiheet elänyt ja jos niistä kertominen voi estää vanhojen virheiden toistamisen. Koko ajan mukana on kuitenkin myös parempi tulevaisuus sekä yhteiskunnan virallisesti hyväksyminä suunnitelmina että kansan kiteyttämänä mielikuvina.

Jo kirjoitusvaiheessa romaanisarjasta *Kotikunnan tarina* tuli kansalliskirjallisuutta. Sen merkitys vianalaisten identiteetille on korvaamaton, varsinkin, kun vielä ei ole saatavilla historiallista yleiskatsausta Vienan Karjalasta sen kattamalta ajalta.

Ortjo Stepanovin kuvaamat ihmiset elävät. Kirjoissa ei esiinny kaavamaisia tyyppejä, vaan vereviä karjalaisia ukkoja, toistensa elämää liiankin tarkkaan tarkkailevia akkoja, haaveilevia neitoja, rakastuneita nuorukaisia, poliittisia kiipijöitä, periaatteellisia, järkeään käyttäviä kaadereita, nurkan takana salaa tupakoivia poikasia – ylipäänsä vianankarjalaisten ja sinne muualta tulleiden ihmisten koko kirjo silottelemattomana, omimmillaan.

Ketään ei nosteta sankariksi tai tuomita lurjukseksi, vaan osoitetaan, miten joku toisissa olosuhteissa toimii sankarillisesti, mutta taas toisissa on nahjus tai jopa taantumuksellinen; miten taustat ja tilanteet vaikuttavat elämänsä kehitykseen ja miten ihmisten vuorovaikutuksen kehittyminen on edistyneen ehto.

Kukaan Karjalan kirjallisuudessa ei ole

luonut niin vahvoja naiskuvia kuin Ortjo Stepanov. Hän tuntuu tajuavan naisen sielunliikkeen herkimmäkin heilahduksen, mutta toisaalta hän kuvaa myös, mitä tapahtuu, kun patriarkaalisen elämäntavan raunioilla akkalauma rupeaa tekemään koko kylää koskevia päätöksiä.

Jos Nikolai Jaakkola on Karjalan kirjallisuuden peruskivi ja Jaakko Rugojev kansansa omatunto, niin Ortjo Stepanovia voidaan pitää Karjalan aurinkona. Hän hiosti herroja, mutta lämmitti ja ravitsi vianalaisten alas painettua itsetuntoa. Hän oli aina kansansa puolella. Epäkohtia kohdatessaan hän ei nostanut syyttävää sormeja ketään yksittäistä ihmistä kohtaan, vaan ryhtyi vaatimaan yhteiskunnallisia muutoksia poistaakseen havaitsemiensa ongelmien syyt.

Kun Karjalassa suljettiin kansalliskieliset koulut 1950-luvun loppupuolella, Ortjo Stepanov kirjoitti vastalauseen Neuvostoliiton korkeimman neuvoston silloiselle puheenjohtajalle **Kliment Vorosiloville**. Seurauksena olivat Karjalan johdon häntä kohtaan osoittamat syytökset nationalistista ja kuulustelut turvallisuuspalvelussa.

Virkamiehet eivät pystyneet saamaan Ortjoa hiljaiseksi. Vuosien mittaan hän nosti karjalaisiin kohdistuvia epäkohtia esille useissa kirjeissä, joita saivat mm. **Nikita Hrutšev, Leonid Brežnev, Juri Andropov, Mihail Gorbatsov ja Boris Jeltsin**. Nämä kirjeet julkaistiin samanaikaisesti avoimina kirjeinä koko Neuvosto-

Ortjo Stepanov ja mahtava kalansaalis.

Kirjailijan työpöytä on paikoillaan Haikolan kylässä.

Ortjo Stepanovin kirjoittaman Kotikunnan tarina -sarjan aiheena on se aikaus, joka alkaa Leninin kuolemasta ja päättyy Stalinin kuolemaan jälkiselvittelyineen.

liittoon leviävissä lehdissä. Vianalaistensa seurassa Ortjo esiintyi hymyilevänä, myhäilevänä ukkona, mutta välinpitämätön virkakunta sai välittömästi hänen haukkunsa osakseen, kun syytä siihen oli.

Ortjo Stepanovin elämäkerran tekijä, tutkija **Juri Djužev** kirjoittaa tämän viimeisten vuosien yhteiskunnallisesta aktiivisuudesta seuraavasti: ”1990-luvulla Ortjo Stepanov näytti kantaa ottavilla lehtikirjoituksillaan esimerkkiä siitä, miten voi kirjoittaa tapahtumista ja asioista tuoreeltaan, kärkevästi, eloisasti ja kiinnostavasti. Hänen kirjoituksensa käsitelivät ennen kiellettyjä yhteiskuntamme historiaa ja nykyelämään liittyviä aiheita. Puheillaan ja kirjoituksillaan hän vaikutti huomattavasti karjalaisten historiallisen muistin elpymiseen.”

MARKKU NIEMINEN

Rajalla on elän erikoisie ihmisie

Larin Timon Ohvon livanan Jussin Pirjo muisselou vanhoja aikoja.

Suomen puolella on kolme vienankarjalaišta ”kylyä”, Kuivajärvi, Hietajärvi ta Rimpi, min Huovisen heimokunta iče hyvin tietäy. Ne oltih kylie vanhan miäritelmän mukah, vaikka Rimmillä oli vain kaksi taluo.

Hietajärvi ta Kuivajärvi kuuluttih Suomussalmen Ylivuokin, Rimpi Kuhmon Vartiuskyläh. Kylät šynty, kun ”piekloi”, čuarin 25-vuotista šotapalvelušta pakoh lähten pakolaini Ahtoni oli ašettun ašumah Hietajärveh joškuš 1700-luvun loppupuolella.

”Piekloi” tulou veneähän šanašta ”beglyj”, adjektiivišta pakoh männyn, karkuri vanhentunuošša merkitykseššä. Onnako lienöy i männyn uškonnon takie rajan tua. Vienankarjalaisišša kun oli äijän vanhauškosie ta heilä oli ankarat šiännöt.

Tuoho aikah Šuomi kuulu Ruočin valtakuntah. Pian i tuli taloh renkiksi **Šikov**-nimini mieš, kumpani otti nimekšeh **Huovini**. Hiän nai **Toarie**-nimisen piijan talošta ta šiitä hyö muutti ašumah Kuivajärvellä. Toariešta tuli Huovisten kantamuamo ta hiän oletettih pitälti olovan kuulušan runolaulajan **Arhippa Perttusen** čikko Latvajärveštä, vaikka nykyjäh hiän tutkijien mukah tovennäköšyyvellä oli Lesoni.

Toarien laulut on šuanun Lönnrotin muuttamah Kalevalan uutta laitošta, niin hyvä laulaja hiän oli. Toarie oli laulan **D. E. D. Europaeuksella**, että Lemminkäini tappo Pohjolan häiššä Joukahaisen Pohjolan isännän. Toarien laulujen peruštehella Lönnrot yhisti Kyyttöšilmä Lappalaisen ta Joukahaisen šamakši miehekši. Šen tähe Kalevalan 30. runon piti olla jo ennen Pohjolan hiälauluo, kun šiinä vielä elävästä Joukahaisesta laulettih.

Europaeus oli kirjuttan kuulušakši tulohen laušeheh **Pietari Hannikaisen Kanava**-lehteh 1846: ”Siinä oli vanha eukko, jonka työn tuskin sain lauluille; mutta sen yksi sana maksoi enemmän kuin monta kymmentä muiden.” **Pertti Virtaranta** kertou kirjaššah *Polku sammui* tarkkah ta juurineh kylie tietäjistä ta runonlaulajista ta i perintehen tutkijoista.

Raja ei ole muuttun ta i on pisyn šamana Hietarvieššä šiitä kun šolmittih Täyssinän rauha vuotena 1595. Miun oma kotitalo šielä on n. puolen kilometrin etäišyyvellä rajašta. Šyntyn olen isovanhempieni **Okse-**

nie ta **Iivana Huovisen** kotitalon pieneššä kamariššä termällä. Hyö oli srojin talon talvišovan jälkeh ta evakošta tultuo taloh suomelaisien piiruššusten mukah šen tähe, kun muitein ei ois šuanun korvauksie.

Kylie karjalaiset talot oli suomelaiset šotilamat polttan talvišovan loppupuolella tuiskukuuššä 1940. Šäilyn oli vain Kuivajärvellä **Huoti Karhusen** verkkokylä, Hietajärvellä **Ortjon** kylä ta **Ranta-Miikkulan** talon aitta, kylä ta hevoistalli. Miun vanhemmat **Enni** ta **Jussi Huovini** rakenši uuden, pienen talon alemmaš rantah päin ta piäsimä omah, uuteh kotih šykyšyllä 1947. Šiih šuate hyö oli ašun yheššä Jussin tuaton ta muamon kera.

Meän kotirannaššä oli keltani vyöhykerajamerkki, laki vuuvelta 17.5.1947. Šattuomoin šama kuin miun rotiuventapäivä. Kokonah rajavyöhykkehellä on vielä Šuomen puolella **Rantala**-nimini talo. Šiitä on vain 200 metrie rajah. Šen tähe, kun šinne piäsi vain rajamiehien kera, Virtaranta huastetteli šielä ašujua šanamuašterie Ranta-Miikkulua **Heikki Huovisen** taloššä, minne hiän šoutamalla tuli järven yliči, ta myöhemmin kuletti hiät Suomusalmella nauhotukšen takie.

Hietarvieh ei ollun šilloin vielä muantietä. Valtijon raja kulki kešeltä järvie Varpošuaaren ta Čirničänniemen ta -šuo kautti Šavilahteh ta Vuokkijärveh. Järven toisella puolella näky vielä miun aikana Vuokinšalmen kylän peltuo, missä hepošet käytih laitumella. Muutaman kerran näky niise veneäläisien vene kalaštamaššä.

Kanššakäymistä ei ollun. Myö kunnivoittima rajua, emmä mekaštan ta puhun kovalla iänellä šen läheišyyveššä. Ta Venyhän vartijotorni näky šelväh meän pulella puijen takua. Vuokkijärveššä oli kyläläisien vanha Kalmošuari, min poikki kulkou valtakunnan raja. Šiihi Šuomen puoleišella ošalla on tuaton vuojen vanhana kuollun veikko hauvattu.

Tuatto šai jaleštäpäin käyvä šielä ta sroji kaunehen rissin pikku vel’lelläh muissokši. Šen šiunasi sillon Oulun metropoliitta **Leo** kirkkoherra **Hakkaraisen** kera. Tuatto Jussi oli käsistäh ylen kätevä kaikkeh. Kaikki muistorissit luati kylieh, Kuivarven Kalmošuaareh ta uuvvella hautaušmualla niemeh. Kuivarven kolmannen tšeäšöynän šipulinki ošasi rakentua ta šai val-

Pirjo rajavyöhykemerkkin vieressä rannaššä vuotena 1965, pikkučikko Hilka ta šeukku Pirkko kaččelou veneheštä. Venehiššä piti olla numerot.

mehekši. **Heikki Rytkölä** kertou kirjaššah *Ristit tievarsilla*, jotta Jussi poikasena olleššä Kuivajärven toisen tšeäšöynän korissusruatuo luatinehen **Haverinen**-nimisen miehen taitoja tarkkah kaččuoššä oli šenki tajon oppin.

Näin miun aikah raja oli tiukkah vartijoitu ta rajan ylimänö kielletty. Rajavyöhykkehellä šaima hakemukšešta männä muuttaman metrin piäh rajua. Šaima myönnetyllä luvalla kalaštua ta marjaštua. Hietajärvenhän omistau kyläläiset iče.

Šavikankahan poikki kulkima suomelaisen vartijotornin ohiči Vuokkijärveh verkkoloilla šiijan pyyntih. Meilä oli šielä veneh vuottamaššä. Še oli kyllä melko heilakka ta varautti myrškyllä vain še oli hyväh tarpeheh ta šillä oli kepie šoutua. Piäsimä šillä niise Vuokinšuoolla hilloh. Čirničänniemeššä poimima vanhempien kera äijän šuurta puolua ta muššikkua. Čirničänlaksi oli ylen kaunis, tynni ta täytenäh valkieta lumpehen kukkua. Mukava šielä oli miula käyvä čikkojen ta vanhempien kera.

Rantalan liävän ta hevoistallin taičiči kulki meččätie Välišuoan poikki Karsikkošuoolla rajan vieričči. Mänimä šinne kešällä hil-luo poimimah. Šuo oli vetini, a mättähil-lä kučču kaunehet hillot. Šuoolla oli vain piikkilanka-aita ta šeki paikoin olematoin.

KUVAT: PIRJON ARKISTO

Rajantakaiset pruasnikkavierahat suapumašša Hietajärven rantah rajalta venehellä 1992. Jussi Huovinen soittaa viululla, viereššä Vilho-veikko ta Aino Junkkari, kyläläisien esittämän Vienankarjalaiset hiät -näytelmän ohjuaja.

Huomuaamatta olin erähičči melkein rajan takana. Kun kačoin Karsikkovuarah päin meččäh näin ieššäni hakatun raja-aukon, min kešellä seišoin. Pöläššyin, vain en kuitenkana ollun viärällä puolen.

Pohjaisrannalla ta Čirničänniemen evuštalla kalaštima ta pitimä verkkuo. Niise miun poika **Markku** oli usein šykyšyllä 1980-luvulla išovanhempieh kera šiikua šuahuštamašša. Kerto, että piti aina piäsšä ihan kalaššušrajah šuate, šieltä šai topiemmat šualehet, oli myršky ollun kuin kova tahaša.

Erähän kerran myöhäh šykyšyllä verkoloilla käyveššä vanhempani oli nähnyin šiinä Rantalan korvešša rannalla kontien pentuneh. Ei ollun pelottan. Erähičči meän

lehmät mäntih Rantalašta käsin rajan tua kun kualettih järvie pitin rajan yli. Tuli virallini luovutuš rajalla. Sen jälkeh kun ielläh mäniävät, eivät viranomaset välittän enämpi ni mitä ta lehmät tuli ičeštäh illalla kotih.

Vain yhen kerran raja aukesi Hietajärven kohalla Kuivajärven pruasnikkah vuotena 1992. Šilloin perestroikan alettuo Venyähällä piäši helietä heimokuntua yhtenä viikonloppuna käymäh suorah rajalta venehellä šoutain koštih. Kyläläiset oltih rajalla vierahieh vaššašša. Riemulla ei ollun rajua.

Šamana vuotena 1992 Neuvostoliiton hajottuo Vartiuksen rajašijašta tuli kanšainvälini rajanylytyšpaikka. Vartiuksen kautta oli muinoin Elias Lönnrot ta muut kuulušat

runonkeryäjät kulken rajan yli runolauluja keryämäh hyviltä laulajilta. Šiihi aikah olivat šuanun vapahašti liikkuo rajan mollemmin puolin kuni enšimmäisen muajilmanšovan levottomuukšien (1914–1918) ta Suomen itšenäistymisen (1917) tähe rajamäni lopullišešti umpkeh vuotena 1922 ta šuomenpuoliset vienalaiset kylät oli niinkun jäity viärällä puolella.

Meän vierahat, **Šenja, Paro ta Olga**, kaččeli rajua päin ta tuumaši: ”Šielä on meän puoli.” Miula ylen vierahaksi ta tuntemattomaksi oli jäinyn še puoli. Vierahien kieli tuntu kotošalta, niinkuin mummo ois puhun. Ta Olga tarttu kylyššä käyveššäh vesikipoh ta joi šiitä. Myö emmä ollun tehnyin šiitä ammuih aikoih. Jälešti Senja šoitti miula erähičči Šakšah, että mitein šie lapši-rukka šiellä vierahalla mualla... Miehän kačo ašun Šakšašša perehen kera.

Muutein kyläläišet jotenki hyvin oli šai-lyttän kielen ta tavat. Olihan hyö hyvin kauan ollun eriššyksiššä ta ennein rajan umpkeh mänyö vapahašti šuanun liikkuo. Yhteyksie muuh mualimah ei liijoin ollun. Kuivajärveh šuatih muantie 1933, šiitä ennein oli vain kinttupolku Suarivuarah, Hietajärven muantiehän valmistu vašta 1956.

Šinä šykyšynä ratijohuaštattelijä ajo autolla kyläh ta toi **Heikin Annin** Kuivajärven kaupalta kyyjiššä kotih. Anni kerto – muutein hyvällä šuomen kirjakielellä –, jotta joka toini päivä käyväh kaupšašša, heinäaikana harvemmin, mitein jakšetah kantua. Lapšilla oli aina pientä kostinččua kuin karamellie repušša, muutoin hyö ois pettyn.

Kaikilla oli lehmie ja omavarasie oltih eikä ni ken nähnyin nälkyä. A nyt kun tie valmistu, meijeriautoki vois käyvä, još kella jäis yli. Ukot käytih talvella meččätöišsä tahi muušša lisätienestiššä. Pošti tuli vain Kuivajärvellä. Kaupašša kävijät tahi talvella koululaiset toivat šen kyläh. Koulu oli Kuivajärvellä Domnan šovan jälkeh rakennetušša kotitalošša.

Lapšien piti ylittyä Hietajärveštä kolme märkyä šuota pitkošpuita pitin, vuattiet oli kurašša jo koulun alkuaišša. Muamolla oli heti peštävyä, vain lapšie še ei häirinnyn, kertou Anni ielläh. Miun tuatto oli käynyn kouluo vielä Hilipän ta Domnan karjalaišešša talošša. – Auton tien piäh pysähytyö ilmeštuy pian kyläläišie ta pienie Huovisie, auto on harvinaisuus kyläššä.

Huastattelijä mainičou, jotta šieltä tulou pitkä ta komiepartani, šuoraryhtini vanhuš, mimmosie niijen muinosien runolau-

lajain kuvittelou olovan”. Miun ukki Iivana – 75-vuotini vanhuš – kertou mitein hiän ennen Šuarivuaarašta šuurta, 70-kiloista jauhošäkkie kanto, nyt ei enämpi ni piäše jaloillah Kuivajärvellä. Kerto vapua-aikoina juteltavan. Miun tuatto kerto nuorien harrastavan urheiluo. Riijon 65-vuotini Jelikä oli paikalla.

Laukkukaupan perintehen tutkija **Maiju Keynäs** on niise möhemmin huastatellun ukkie, oli tavannun ”reumatismie” potovan 75-vuotisen vanhuksen niittämäššä viikattehella, mi kerto moništa šeikkai-luištah vierahih mailh.”

Tien valmissuttuo möhemmin sykyšyl-lä kylän lapšet juoštih heti kaččomah, kun auto tuli tien piäh ta i vieras johoki taloh ta istuutuo no’kavuttih kuuntelomah pirtin penkillä. Vanhempien kyšymykšeh, ketäpä šielä i oli, vaštasi čikko **Ritva**: ”Mitähän tuola, vain nuita rajankaččojie.” Niitä ilmeštyki šiitälähi jatkuvašti kyläkuvah.

Evakošša oli oltu, tuotu uušie tapoja kuin uakkosilla heinän kuivuumini. Hietajärvellä oli kakši kainuulaista min’nuu. Miun äiti oli toini niistä, **Riijon Lempi** toini, molommat tullun Veitivuaarašta. Lempi oli niise kylän puapo. Myö lapšet käyttimä vanhemmišta nimie äiti, isä, mummo ta ukki. Kaikišša taloloišša šamoin kučuttih.

Kun mänin kouluh, pakasin vain vienakši. Vielä keššikouluo käyveššä Suomus-salmella joškuš huomuaamatta käytin šanoja, mitä muut ei ymmärtän. Muissan mm. šanan hiema, mi oli tuntematoin toisilla. Koulušša opittih vain šuomen kielellä. Oli aika šemmoni ettei vienua hyvällä kačottu ta oikein šuvaittu. Luterilaiset ta ortodok-sit ryssitteli ta ruoččitteli vaštavuoroin. Še oliki onnako šyy, että meilä lapšukaisilla ei laulettu kalevalaisie lauluja. Niitä ilmešty jälkikäteh miun eteh.

Tuatto Jussi oli kuullun lapšena olleššah äijän kalevalaista lauluo. Oli pitän niitä tarkkah mieleššäh, lähettän jopa Suomen Kirjallisuven Seuralla muamoh ta tuattoh lauluja. Mie olin Suomussalmella koulussa, kävin koissa kahen-kolmen netälin välilöin, onnako šen tähe pisy tuaton kirjut-tamini miulta šalašša.

Hietajärvi on kuulusa tietäjistäh ta runonlaulajistah. Ei vain kantamuamo Toarie ollun hyvä, hiän jälkeläisetki oli oppin niitä lauluja. Miina oli hyvä tietäjä ja patvaška, muita oli hiän vel’i Ohvo ta Ortjolla oli Miina jättän tietohuiseh. Tuaton ämmö Malanie oli hyvä itkijä ta kehtolau-

lujen laulaja. Kalalla käyveššä, verkkoloila šoutuaišša, kaikkešša ruavošša šiihi aikah oli laulettu. Unilauluo lapšilla, itkuvirttä, starinua kerrottu, loiččuo luvettu.

Miunki lapšuuvešša ukki vielä iltašella lehmie kotih šykyšyin vuottaišša alotti starinan kerronnan: ”Mie kun olen Ruočit ta Norjat kiertän...” Hiän oli etähällä monet muat kiertän. Harraš ta lämmin tunnelma täytti pirtin. Vaikka miun mummolta Okšenielta ei ole jänyn itkuvirttä, muis-san kun miun äiti kerto hänen puhkievan erähičči itkuvirteh ukin hauvalla. Itkuvirsi šynty aina vain aijošta šurušta.

Mummo ikävöičči äijän čikkojah ta vel’Pieh **Sirkeitä**, mi oli jätty viijen kilometrin piäh Niskajärveh. Erähičiki hiän ikävissäh huhuili verkkoloilla tytöllä, kumpani haki Vuokinšalmen rannasta vettä, onnako kylvh: ”Mie olen Puavilan Okšenie, vieläkö tuatto ta muamo eläy?” Tyttö ei virkkan ni mitä, kanto vain vettä ielläh. Laulu oli ihmisillä järvellä liikkuoššah yksi keino, millä koittivat suaha tietuo toisistah, jotta rajavartijat ei huomuais. Varsinki Domna oli käyttän tätä keinuo kantaval-la, kaunehella iänelläh, kuni rajavartijat šiitälä el’lensi.

Jälkikäteh meän möhempi pruasnik-kavieraš Paro kerto meilä hiän olovan še veinnoutajatyttö. Hiän ei vain ollun uškaltan vaššata.

Kerrotah runonkeryjä D. E. D. Euro-paeukšeh kavottanehen šuoh Hietajärveštä poiš matateššah Toarien runoja. Vielä miunki lapšuošša 1950-luvun alušša putosin pikkušuoht pitkošpuilta enkä muitein ois piäššyn ylös, još ei tiätinkä **Sanni** ois ylös vetän. Pelotti männä kotih likasilla vuattehilla, onnako vanhemmat pran’iu.

Šamaten valokuvuaja **I. K. Inhalta** ei ole löytyn yhtänä kuvua šieltä. Jotkut šanou, ettei hänellä ollun kamerua matašša, jotkut on kerton hiän ottanehen kuvie, vain niitä ei ni koššana ole löytyn.

Helmi Virtaranta on valokuvannun 1950–1970-luvuilla näitä kylie. Virtaranta oli kylien erityišie yštävie. Virtaranta on kerton, jotta hiän tapasi kyläššä vuotena 1954 nel’i ihmištä, mit ”kutakuinki puhašta karjalua puhu”. Niitä oli Kuivajärvellä **Domna Huovinen**, Hietajärvellä **Anni Huovinen**, kumpani oli tullun rajan takua Čenašta ta kakši mieštä, Miiikkula Rantalašta ta Iivana Huovini. Tämän tiijon mainiččou Rytkölä kirjaššah.

Tuatto oli ičeoppin musikantti, šoitti viululla kantelehella ta haitarilla šäveltämieh kappalehie. Iče sroji monta kantelehta. Viulun tilasi tuattoh viisitoistavuo-

tisella pojallah postiči, kun hiän niin äijän prismi. Katrellie šoitti peššotoišša, omissa häištähki oli šoittoniekkana. Suomussalmen Pelimannilojen kera šoitti šäveltämieh kappalehie kaikella syväimelläh.

Muamohoš runoja šävelsi. Hyvin kaudet ollah Hietajärven kehtolaulu ta Etähällön emoni -laulu. Kaustisilta myönnet-tih mestaripelimannin arvo viimesinä elin-vuosinah.

Ta tuaton mieleh oli jätty niise kalevalaiset runot. Virtaranta kertou, jotta hiän oli lähettän 77-numeroisen kokuolman runuo, mit peruštu hiän vanhempien Iivana ta Okšenie Huovisen tietohuisih. Ne oli ijät, ajat pyörin hiän piäššäh. Kun erähän kerran tulen kešällä kotih, tuatto laulau runolauluo, piha täyši turistie! *Pissoš-virttä*, *Laululle lähtieššä* -runuo, *Kokko-virttä*, *Hiäläuluo* ta muita runoja laulau kantelehen kera.

Kun hiän viime vuotena oraškuušša 2017 kuoli, kirjutettih, jotta viimeni runolaulaja kuoli. Samoih aikoih kuoli Šuomen entini presidentti **Mauno Koivisto**. Juminkevon johtaja **Markku Niemini** šano muistopuhieššah, jotta kun Koivistolla oli järješetty valtijoilliset hautajaiset, niin Jus-silla ois pitän Unescon järještyä hautajaiset.

Tällä yksinäisellä rajalla on elän erikoi-sie, vuatimattomie, ainehelliseti köyhie ihmisie. Kun Euroopan unionin alovehella šolmittih rajašopimuš 14. kešäkuuta 1985, še helpotti maijen välistä kanššakäymistä ilman passie ta viisumie. Meilä še merkiči rajavalvonnan tiukentumista Hietajärvellä. Myö emmä piäše enyä Čirničanlahteh ta Šavikankahalla.

Rajavyöhykeh on siirretty tosin meän rannašta kauvemmas Pohjoisrantua kohti, minkä tähe Rantalalah piäsöy ilman lupua. Vain rajavyöhykehellä pitäis šilti olla lupa ta šitä ei šua, vaikka ois meijän koti ta järvi. Vain još ašuu šielä vakituiseh, šuau viranomasilta luvan.

Näin myö Jussin lapšet ta i muut kylän lapšet ta jälkeläiset, kumpaset ei šielä vakituiseh ašuta, šuamma vain muissella vanhoja aikoja.

Kirjutti Larin Timon Ohvon Iivanan Jussin Pirjo

Lähteet:

Rytkölä, Heikki: Ristit tievarsilla 1988, Oulu. Virtaranta, Pertti: Polku sammui, 1972, Vammala. Rytkölä, Heikki: Karjala Kainuussa, Lönnrot-instituutin ja Oulun Historiaseuran julkaisuja, Jyväskylä 2005. Virtaranta, Pertti: Kynällä kylmällä – kädellä lämpimällä SKS 1993.

PÄIVI PARJANEN-VÄTTÖ

Salmi-Säätiön puheenjohtaja Raija Pyöli (vas.) ja professori Anneli Sarhima.

UUTISIA

Salmilaiset Suomea rakentamassa

Kuopiossa vietettiin lokakuun lopulla näyttävästi Salmi-Säätiön 70-vuotisjuhlaa ja Salmi-Seuran 60-vuotista taivalta. Paikaksi oli valittu Salmi-Säätiön alkuperäinen perustamispaikka hotelli Puijonsarvi. Päivä oli täynnä ohjelmaa aamun litaniasta sankarivainajien ja Karjalaan jääneiden muistomerkillä illan vigiliaan Pyhän Nikolaoksen katedraalissa. Päivään mahtui niin kiinnostava juhlaseminaari *Salmilaiset Suomea rakentamassa*, jossa luennoivat Salmin pitäjähistorian kirjoittajat kuin yhteinen lounas ja varsinainen juhla.

Professori **Tapio Hämynen** kertoi Salmi-Seuran syntyneen siirtosukupolven vaiheista asutushistorian valossa. FT **Sari Hirvosen** aiheena oli *Muuttoliike paperilla* ja FT **Eeva Riutamaa** puhui salmilaisista evakkolapsista selviytyjinä. Erityisen kiinnostavaa kerrottavaa oli FT **Jukka Partasella**, joka esityksessään puhui salmilaisista yhteiskunnallisina vaikuttajina.

Salmilaisia vaikuttajia on ollut niin taitteen, urheilun kuin hengellisen elämän alueilla. Salmilaisille merkittävä vaikuttaja oli Jaakkimasta lähtöisin ollut **Veikko Vennamo**, joka johti siirtoväen asutustoimintaa sotien jälkeisenä aikana. Useat salmilaiset

olivat innokkaita Vennamon puolestapuhujia, jotka tekivät aktiivisesti vaalityötä hänen puolestaan. Kerrotaanpa jopa salmilaisesta, jonka arvoasteikolla ylimpinä olivat Jumala, tsaari ja Vennamo.

Varsinaisessa juhlassaan Salmi-Säätiö julkisti teoksen *Sama mua, uvvet rannat: Salmilaiset 1948–2018*, joka on jatkoa vuonna 2015 ilmestyneelle *Rajoil da randamil – Salmi ja salmilaiset 1617–1948* -historiateokselle. Julkaisussa joukko tutkijoita keskittyy kuvaamaan salmilaisten evakkojen sodanjälkeisen elämän eri puolia.

Salmi-Seuran panos juhlaan on historioitsija *Rajakarjalaisen kulttuurin vaalijat ja siirtäjät*.

Juhlapuheen tilaisuudessa piti professori **Anneli Sarhima** Mainzin yliopistosta. Hän nosti esiin puheessaan, kuinka Salmi-Säätiötä perustettaessa vuonna 1948 Raja-Karjala oli menetetty ja sen asukkaat asutettu uudelleen muualle Suomeen.

Moni perhe suri kaatuneitaan ja ikävöi taakse jäänyttä kotiseutua, ja monen toimeentuloa hankaloitti sodassa saatu vamma. Sodasta toipuva Suomi maksoi raskaita sotakorvauksia, ja ihan kaikesta oli huutava pula.

Salmi-Seuran syntymässä kymmenen

vuotta myöhemmin sotakorvaukset oli maksettu, elämä oli asettunut rauhanajan uomiinsa ja elintaso oli alkanut vaatimatonta nousta. Huomattava osa salmilaisista ja muista rajakarjalaisista oli jättänyt asutustilan taakseen ja muuttanut kaupunkien työhön tai opintojen parissa.

Kun toista maailmansotaa edeltänyt aika Salmi-Säätiön jäi yhä kauemmaksi menneisyyteen, moni kadotti yhteytensä karjalaisuuteen ja erityisesti karjalan kieleen. Ne, joilla tuo yhteys säilyi, pitivät kuitenkin karjalan kielen elävänä vuosikymmeniä, siitä huolimatta, ettei virallinen Suomi tunnustanut edes sen olemassaoloa ennen kuin vuonna 2009, jolloin karjala lisättiin Euroopan alueellisia ja vähemmistökieliä suojaavaan peruskirjaan.

Sarhimaan mukaan karjalan kielen asiat ovat kuitenkin nyt paremmin kuin vielä 10 vuotta sitten. Karjalan kieli on suomalaisessa yhteiskunnassa entistä näkyvämpi, karjalankielinen nykykulttuuri on jo hyvin monipuolista, ja kymmenkunta nuorta perhettä on päättänyt, että lapset saavat karjalan kielen taidon kotoa käsin.

EVA-KAISA LINNA

KUVAT: AILA-LIISA LAURILA

Karjalan karjalaisten, vepsäläisten ja suomalaisten resurssi-, kieli- ja mediakeskuksen tilat näyttävät viihtyisiltä. Ne remontoitiin Periodika-kustantamon alakertaan.

UUTISIA

Periodikassa avautui kieli- ja mediakeskus

Valtiollisen Periodika-kustantamon tiloissa Petroskoissa avattiin lokakuun alussa Karjalan, karjalaisten, vepsäläisten ja suomalaisten resurssi-, kieli- ja mediakeskus. Keskuksen tarkoituksena on lisätä kiinnostusta kielten opiskeluun ja niiden käytön kehittämiseen. Keskuksessa järjestetään muun muassa erilaisia yleisötilaisuuksia.

Keskus perustuu toimittajien, kansalaisjärjestöjen, tutkijoiden ja opettajien yhteistoimintaan. Se toimii ainakin aluksi vapaaehtoisuuden pohjalta. Karjalan Periodika-kustantamo perusti keskuksen kansallisuuspolitiikan ministeriön tuella, ja muun muassa Karjalan Sivistysseura on avustanut remontointikustannuksissa sekä kirja- ja laitehankinnoissa.

Mediakeskus tuottaa palveluita ja opetusaineistoa, jota käytetään Karjalan oppilaitoksissa ja erilaisten järjestöjen toiminnassa. Keskuksessa on kirjasto, joka koostuu kaunokirjallisuudesta, oppi- ja tietokirjoista, sanakirjoista ja lastenkirjoista.

Periodikan toimitusjohtaja **Natalja Sinitškaja** kertoo, että suunnitelmissa on myös kieliklubeja, kielikursseja, työpajoja, seminaareja, tunnettujen henkilöiden tapaamisia ja opetusvideoita karjalan, vepsän ja suomen kielillä. Avajaispäivänä järjestettiin kansainvälinen seminaari alkupepäiskansojen oikeuksien noudattamisesta.

Keskuksen toiminnan kautta on tarkoi-

Pylvääseen on kiinnitetty kaunis karjalais-henkinen koriste.

tus kehittää internet-kursseja, monikielistä uutis- ja tiedotuspalveluita, nettiradiolähettyksiä, tietokonepelejä sekä mobiilisovelluksia karjalan ja vepsän kielillä.

Keskuksessa on pidetty myös Karjalan suomalais-ugrialaisten alkuperäiskansojen etnokoulua. Sitä toteuttaa Karjalan alkupepäiskansojen tieto- ja oikeusnuorisokeskus Nevond. Järjestön puheenjohtaja **Alina Tšuburova** kertoo, että tavoitteena on houkutella aikuisia perehtymään kansallisiin kielisiin ja perinteisiin käsityöammatteihin.

Lisäksi koulu on viety Äänisniemen, Prääsän ja Aunuksen piireihin, missä on opetettu paikallisia asukkaita lukemaan ja kirjoittamaan karjalaksi ja vepsäksi. Hankkeeseen kuuluvat myös ruokatyöpajat.

Sailo teki reliefin Sandra Stepanovasta

Petroskoilainen itkuvirsitutkija **Sandra Stepanova** korjaa *Karjalan Heimossa* aiemmin julkaistuja tietoja liittyen kuvanveistäjä **Nina Sailoon**. Lehden numerossa 9–10 olleen tekstin mukaan Stepanova tapasi Sailon, kun taiteilija oli tekemässä Virtaranta-reliefiä. Asia ei ollut näin.

– Itsensä **Pertti Virtarannan** reliefi oli silloin jo tehty. Tosiasiassa Virtaranta pyysi Nina Sailoa tekemään reliefiä Sandrasta. Hän itkuvirsistä kiinnostuneena ja niiden kerääjänä arvosti minun tekemääni itkuvirsiä koskevaa tutkimus-, keruu- ja julkaisutyötä. Nina Sailo suostui siihen ja minä istuin mallina hänen edessään monena päivänä peräkkäin. Ilomielin muistelen niitä unohtumattomia hetkiä. Nina osasi saada puhumaan minutkin, vaikka alussa minä ujostelin ja olin hyvin jännittynyt.

– Kun Sailon talo oli kaukana, hänen luokseen minua kuljetti **Pentti Keynäs**. Niin, että Sailon jäämistössä taitaa olla minunkin kipsireliefini. Kun se oli valmis, Nina Sailo tyttärensä **Annin** kanssa kutsui luokseen päivälliselle minut poikani **Erkin** ja tyttärensä **Eilan** kanssa, jotka olivat myös Helsingissä. Mukana oli myös Pertti Virtaranta, Sandra muistaa.

Lastenkirjojen klassikot nyt livvinkarjalaksi

Aleksi Ruuskanen on kääntänyt livvinkarjalaksi lastenkirjallisuuden klassikkoteokset *Alisan šeikkailut kummanmuas* ja *Pieni Prinsut* eli *Liisan seikkailut ihmemaassa* ja *Pikku Prinssi*.

Hän on myös taitanut teokset. Karjalan Kielen Seura julkaisi ne marraskuussa.

Vuonna 1943 julkaistu **Antoine de Saint-Exupéryn** klassikkoromaani *Pikku Prinssi* kertoo ihmisyyden perusasioista, rakkaudesta ja välittämisestä. *Liisan seikkailut ihmemaassa* on englantilaisen **Lutwidge Dodgsonin** alias **Lewis Carrollin** kirjoittama lastenromaani vuodelta 1865.

Reino Rugojev aloitti Karjalan radion johdossa

Karjalan valtiollisen televisio- ja radioyhtiön kansalliskielten toimituksen uutena päällikkönä on aloittanut **Reino Rugojev**, 51. *Karjalan Heimo* haastatti häntä aiemmin tänä vuonna liittyen hänen isäänsä, kirjailija **Jaakko Rugojeviin**. Reino Rugojev valmistui Petroskoin yliopiston filologisen tiedekunnan suomen ja venäjän kielen ja kirjallisuuden osastosta vuonna 1991.

Rugojevin mielestä kansallistoimituksen entiset päälliköt **Jukka Akimov**, **Valter Kiisko** ja **Santeri Jeremejev** ovat luoneet hyvän pohjan Karjalan tasavalan kansalliskieliselle radio- ja televisiojournalismille. Toistaiseksi uusi johtaja ei suunnittele muutoksia toimintaan. Toimituksen tärkeimpänä tehtävänä hän pitää Karjalan kansallisten kielten ja kulttuurien säilyttämistä, kehittämistä ja vaalimista.

Yhtenä toimituksen haasteena on tällä hetkellä kansallisia kieliä virheettömästi osaavien toimittajien löytäminen. Rugojevin mukaan haastatteluissa on käynyt ehdokkaita, mutta heidän kielitaitonsa

Reino Rugojev johtaa nyt Karjalan valtiollisen televisio- ja radioyhtiön kansalliskielten toimitusta.

ei ole ollut riittävällä tasolla. Toimituksessa on kaikkiaan 15 työntekijää, joista kuusi tekee tv-ohjelmia ja seitsemän radio-ohjelmia.

Lähetysten katsojamäärä on vähintään muutaman tuhannen verran. Toimituksen teemaohjelmissa on tekstitys venäjän kielellä, mikä houkuttelee ohjelmiin myös venäläisiä katsojia. Suomessa voi uutisia ja muita ohjelmia katsoa YouTube-kanavan kautta tai verkkosivuilta osoitteessa <http://tv-karelia.ru>.

Suomen kielen keskus aloitti Karjalassa

Petroskoissa on aloittanut uusi kansalaisjärjestö nimeltä Suomen kielen keskus Karjalan tasavallassa. Sen vetäjäksi on ryhtynyt tunnettu suomen kielen opettaja ja tulkki, petroskoilainen **Tatjana Islamaeva (Argutina)**, joka on äitinsä puolelta suomalainen. Hän on työskennellyt viime vuodet Venäjän federaation kaupallisessa edustustossa Helsingissä.

Karjalan tasavallan koulutuksen kehittämisinstituutin tietojen mukaan viime lukuvuonna suomea opetettiin tasavalan 24 koulussa yli 4 250 koululaiselle. Yhteensä karjalaa, suomea ja vepsää luki silloin yli 6 800 koululaista.

Lisäksi suomea opiskellaan maksullisilla kielikursseilla. Hiljattain pidetyssä raja-aluematkailun seminaarissa korostettiin, että suomen ja venäjän kielen taito on hyvin tärkeä kansainvälisen matkailun kehitykselle Karjalassa. Osaaminen ei ole tällä hetkellä riittävällä tasolla.

Irma Mullonen sai arvostetun valtionpalkinnon

Kielentutkija, filologian tohtori, professori **Irma Mullonen** on saanut ansiotuneen tutkijan kunniamerkinnon. Sen luovutti hänelle presidentti **Vladimir Putin** Moskovassa marraskuun lopussa.

Irma Mullonen on työskennellyt Karjalan tiedekeskuksen kielen, kirjallisuuden ja historian tutkimuslaitoksessa Petroskoissa vuodesta 1981 alkaen. Hän toimi tämän laitoksen johtajana vuosina 2005–2015. Mullonen on julkaissut lähes 200 tutkielmaa paikannimistöä.

Hänet on nähty asiantuntijana **Olga Ognevan** toimittamissa tv-ohjelmissa *Lähtin minä Läkkoiläh*, joissa haetaan juuria ja alkuperää karjalaisten kylien ja sukujen nimille.

Mullonen syntyi inkerinsuomalaiseen perheeseen Petroskoissa vuonna 1956. Hän väitteli tohtoriksi Syvärisen alueen vepsäläisestä paikannimistä. Syvärinen sijaitsee Äänisen ja Laatokan välillä.

TIETONIEKKA

1. Minkä nimisuojan EU myönsi karjalanpiirakalle vuonna 2003?

- Perinteinen aito tuote -suojaus (PAT).
- Aito alkuperäistuote -suojaus (AAT).
- Aito perinteinen tuote -suojaus (APT).

2. Minkä suomalaiset äänestivät maan kansallisruoaksi vuonna 2016?

- Karjalanpaistin.
- Ruisleivän.
- Karjalanpiirakan.

3. Milloin ortodoksisessa Karjalassa on perinteisesti pidetty uskonnollinen juhlatilaisuus, veden vihkiminen eli Jordanilla käynti vieristä?

- Jouluaattona.
- Uudenvuoden aattona.
- Loppiaisena.

4. Kuka antoi sairaille hoito-ohjeiksi mm. kuppausta, hauteita sekä haavoihin peltohumalaviinaa ja hämähäkinverkkoa?

- Elias Lönnrot.
- Jussi Malkamäki.
- Miina Huovinen.

5. Mitä lupaa lause: ”Raštavaks varustetah lihoa, kurn’iekku, tšupoidu i tuohus tuvvah tša-sounaz d’umaloin obrazoin edeh”?

- Joulukuksi paistetaan lihaa, lanttuleipä, pikkumuikkuja ja tuodaan tuohia saunan padan pesän eteen.
- Joulukuksi hankitaan lihaa, kalakukko, kolmiopiirakoita ja pikkukynttilä tuodaan rukoushuoneessa jumalain ikonien eteen.
- Loppiaiseksi varataan hilloa, lanttukukko, keitinpiirakoita ja tuohia tuodaan kirkon nurkkaan ikonostaasin eteen.

6. Mitä tarkoittaa ”ielleh järilleh kirjuttamine”.

- Etupistokirjontaa.
- Neulakintaan valmistamista.
- Puhtaaksikirjoitustyötä.

1.c, 2.b, 3.c, 4.a, 5.b, 6.a.
Tietoniekan vastaukset:

Petroskoi.

Karjalan kansallisessa museossa Petroskoissa oli joulukuun alkuun asti esillä Suomen kansallisvalokuvaaja I. K. Inhan valokuvia otsikolla Inhan valokuvaepos: Karjala miinus 124. Nimi tarkoittaa I. K. Inhan 124 vuotta sitten tekemää matkaa Vian Karjalaan ja sen tuloksena syntyneitä mustavalkoisia valokuvia. Kaunis Toarie -valokuvasta on Karjalassa tehty hiljattain myös värillinen versio.

Toimitus toimittaa
rauhallista joulua
ja onnellista
uutta vuotta.
Seuraava lehti ilmestyy
helmikuussa 2019.

VUOSIKOKOUS

Pohjois-Viena-seuran sääntömääräinen vuosikokous pidetään lauantaina, 23. päivänä helmikuuta 2018 klo 12.00 alkaen Oulussa, Aleksinkulman Hansa-salissa, Aleksanterinkatu 9, 90100 Oulu.

Kokouksen jälkeen vietämme teeiltapäivää Kalevalan päivän merkeissä. Tervetuloa!

Johtokunta

VUOSIKERÄHMÖ

Pohjois-Viena-seuran sääntöjenmukani vuosikerähdö pietäh šuovattana, 23. piänä tuiskukuuta 2018 klo 12 Oulušša, Aleksinkulman Hansa-šalissa, Aleksanterinkatu 9, 90100 Oulu.

Kerähdön jälkeh proasnuimma tsäijyiltapäivä Kalevalan päivän merkkilöissä. Tulkua terveh!

Johtokunta

Kiitämme jäsenistöämme ja kaikkia yhteistyökumppaneita Suomessa ja Karjalassa kuluneesta vuodesta 2018! Hyvää joulua ja onnea vuodelle 2019!

Passipo hyvästä yhteisruavošta vuuvven 2018 aikana! Hyvää roštuota ta onnie uuvvella vuuvvella 2019!

Pohjois-Viena-seuran johtokunta

HALLITUKSEN UUTISET

Karjalaisuus 2000-luvulla – kirjoita muistikuvat talteen

Oulun Heimopäivillä ja aiemmin *Karjalan Heimossa* uutisoitu muistitietokeruu on käynnistynyt joulukuun alussa. Kerätyn tiedon avulla pyritään selvittämään mikä karjalaisen omakuva on 2000-luvulla, ovatko karjalaiset säilyttäneet yhteisöllisyytensä, millaista on kaupunkikarjalaisuus ja miten siirtolaisuuden ja pakolaisuuden kokemukset vaikuttavat karjalaisuudessa – tai vaikuttavatko ne yleensä lainkaan.

Kukin vastaaja kirjoittaa omalla kielellään ja tyylillään omasta sekä perheensä ja yhteisönsä karjalaisuudesta. Kirjoittamisessa voi hyödyntää seuraavia aihepiirejä, joita avataan enemmän SKS:n nettisivuilta löytyvässä keruukutsussa:

- perhetausta
- pakolaisuus ja siirtolaisuus
- nykykarjalaisuus ja kaupunkikarjalaiset
- yhdistystoiminta ja yhteisöllisyys
- karjalaisuuden tulevaisuus

Tekstien pituutta ei ole rajoitettu. Vastaaminen tapahtuu kirjoittajalle parhaiten sopivalla tavalla, jonka voi valita seuraavista:

- verkkolomake osoitteessa www.finlit.fi/karjalaisuus
- posti osoitteeseen Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, arkisto, PL 259, 00171 Helsinki. Kuoreen tulee merkitä tunnus ”Karjalaisuus”
- sähköpostin liitetiedosta osoitteeseen keruu@finlit.fi, ja aihekenttään tunnus ”Karjalaisuus”.

Kirjoittajien tulee kirjata vastaukseensa suostumuksensa siihen, että lähetetty aineisto arkistoidaan joko nimellä tai nimimerkillä SKS:n arkistoon.

SKS ottaa vastaan myös valokuvia, äänitteitä, vanhempia muistelukstejä ja haastatteluita. Aineistojen lähettäminen tarkoittaa suostumusta niiden arkistointiin SKS:n arkistoon sekä niiden tutkimiseen ja julkaisemiseen arkiston sääntöjä noudattaen.

Kysymyksiä keruusta voi lähettää SKS:aan osoitteella arkisto@finlit.fi.

Keruun järjestävät SKS, Karjalan Sivistysseura, Urbaani karjalaisuus -hanke sekä Tunnustuksia: Pakolaisuuden hankalat tarinat ja muistamisen kulttuurit -hanke. Tuloksista tiedotetaan syksyllä 2019. SKS arpoo kaikkien vastaajien kesken kirjapalkintoja.

Pakolaisuus, siirtolaisuus ja maahanmuuttokysymykset ovat tälläkin hetkellä akuutteja Suomessa ja koko Euroopassa. Vuonna 2015 Suomeen tuli paljon turvapaikanhakijoita, jotka ovat kohdanneet täällä myös vihamielisyyttä ja suoranaista rasismia. Sa-

SAMPO-TIETOKANTA

Toini Kälviäisen kuva on vuodelta 1922 Kymminlinnasta ja siinä on arveltu oleva Aunuksen tyttäriä.

mankaltainen vastaanotto ei ollut vieras myöskään 100 vuoden takaisille kymmenille tuhansille heimopakolaisille eikä heille, jotka pakenivat jatkosodan loppuvaiheessa Suomen miehittämiltä alueilta tai joutuivat jättämään kotiseutunsa siirtokarjalaisina.

Näitä kokemuksia tutkimalla voidaan löytää viitteitä siihen, miten tämän päivän maahanmuuton ongelmia voidaan ratkoa.

Muistitietokeruu 1.12.2018–30.6.2019 ja tarkemmat ohjeet osoitteessa www.finlit.fi/karjalaisuus

Rauhallista Joulua ja Hyvää Uutta Vuotta 2019

Hyvyä rostuota ta onnie uuvella vuuvella 2019
Passipo hyvästä yhteisruavosta vuuvun 2018 aikana

UHTUA SEURA

UHTUA-SEURA ry

Hallitus

www.uhtua.info

LAUKUNKANTAJAT

JOULUKUU 2018

Harvoin yhtehen yhymme

Eeva-Kaisa Linna keskusteli vuonna 2012 Jouni Alavuotungin, silloin juuri eläkkeelle jäämässä olleen Kuusamo-opiston rehtorin kanssa Tie Vianaan -symposiumin järjestelyistä ja sattui kysymään, että onko mahdollista, että he olisivat joskus tavanneet. Vastaus kuului: ”Kyllä, alkuvuodesta 1957.”

Pudasjärvellä syntynyt ja kaksivuotiaana isänsä synnyinmaille Kuusamoon muuttanut Jouni oli nimittäin tuolloin Eeva Kaukoniemen (myöhemmin Muhonen) oppilas ja Eeva-Kaisa tätinsä Eevan luona kuunteluoppilaana.

Kumpikin muisti tuolloin otetun luokkakuvan, jossa Jounilla on käsi paketissa ja Eeva-Kaisa istuu eturivissä tätinsä vieressä.

Kansakoulusta alkoi Jouni Alavuotungin kosketus vienalaisiin. Eeva Kaukoniemi oli vienalaiskauppiaan Iivo Kaukoniemen (Mitrofanoff) nuorin tytär.

EKL Kuusamoon tuli aikoinaan paljonkin vienalaisia, kuka maahanmuuttajana, kuka pakolaisena. Tunsit varmaankin monia heistä.

JA Luokkatovereideni joukossa oli tuolloin lukuisia vienalaista sukujuurta olevia oppilaita. Kotini lähellä Kuusamon Lopotissa asui Mikko Kaukoranta, jonka isän Jussin juuret olivat Uhtualta. Muita vienalaisia luokkatovereita olivat Kantokylässä asuva Osmo Kovala ja Kolvankijoen rantamalla asuva Irja Hilippälä. Hän oli Huoti Hilippälän jälkeläisiä.

EKL Jussin isä Mikko (Mihail Vasiljevits) Kaukoranta (alun perin Mitrofanoff) oli isoisäni Iivo Kaukoniemen veli. Syytä siihen, miksi Iivo, kuten myös veljensä Simo, muuttivat Mitrofanoff-nimensä Kaukoniemeksi ja nuorin veli Mikko Kaukorannaksi, en tiedä. Iivo ja Simo olivat tulleet Suomeen kauppiaksi vuosisadan vaihteen tienoilla, Mikko taas kirjattiin vuonna 1922 pakolaisena Kuusamoon. Jussin äiti oli Vappu Tichanoff, myös Uhtualta lähtöisin.

JA Tämän Kovalan Osmon kanssa olin paljonkin tekemisissä, koska hän istui melkein koko kansakouluajan kanssani samassa paripulpetissa ja veistotunneilla käytimme samaa höyläpenkkiä. Osmon isä oli Simo Kovala (Kononoff) Kiestingistä ja äiti Irina (Iita) Kiriloff Pistojärven Ohan kylästä.

EKL Karjalaisuuden kanssa jouduit sitten aika pian tekemisiin myös työssä tultuasi Kuusamon kansanopiston rehtoriksi vuoden 1987 alusta.

JA Kansanopistosta en tiennyt juuri mitään, tehtävään haekuudin, koska minulla oli kova halu päästä kotipaikkakunnalleni, onhan myös vaimoni Kuusamosta lähtöisin. Silloin sattui heti niin, että Karjalan Sivistysseura suunnitteli pitävänsä vuoden 1988 Heimopäivät Kuusamossa. Tämän asian tiimoilta olin tekemisissä Ilmari Homasen ja Huoti Kosken kanssa, myöhemmin Heimopäivien aikana ja niiden jälkeen myös Pertti Virtarannan kanssa.

Perehdyin Kuusamon kansanopiston historiaan ja huoma-

Eeva-Kaisa Linna ja Jouni Alavuotunki keskustelevat vienankarjalaisuudesta Venehjärvellä.

sin lisäksi sen, että oppilaitoksen perustaminen vuonna 1909 oli läheisesti yhteydessä Vianan Karjalaan. Ryhdyin tutkimaan asiaa tarkemmin ja löysin Oulun maakunta-arkistosta maisteri Matti Pöyhösen kirjekokoelman, jossa Kuusamon kansanopiston perustaminen sekä sen toiminta 1910-luvulla saivat runsaasti lisävaloa.

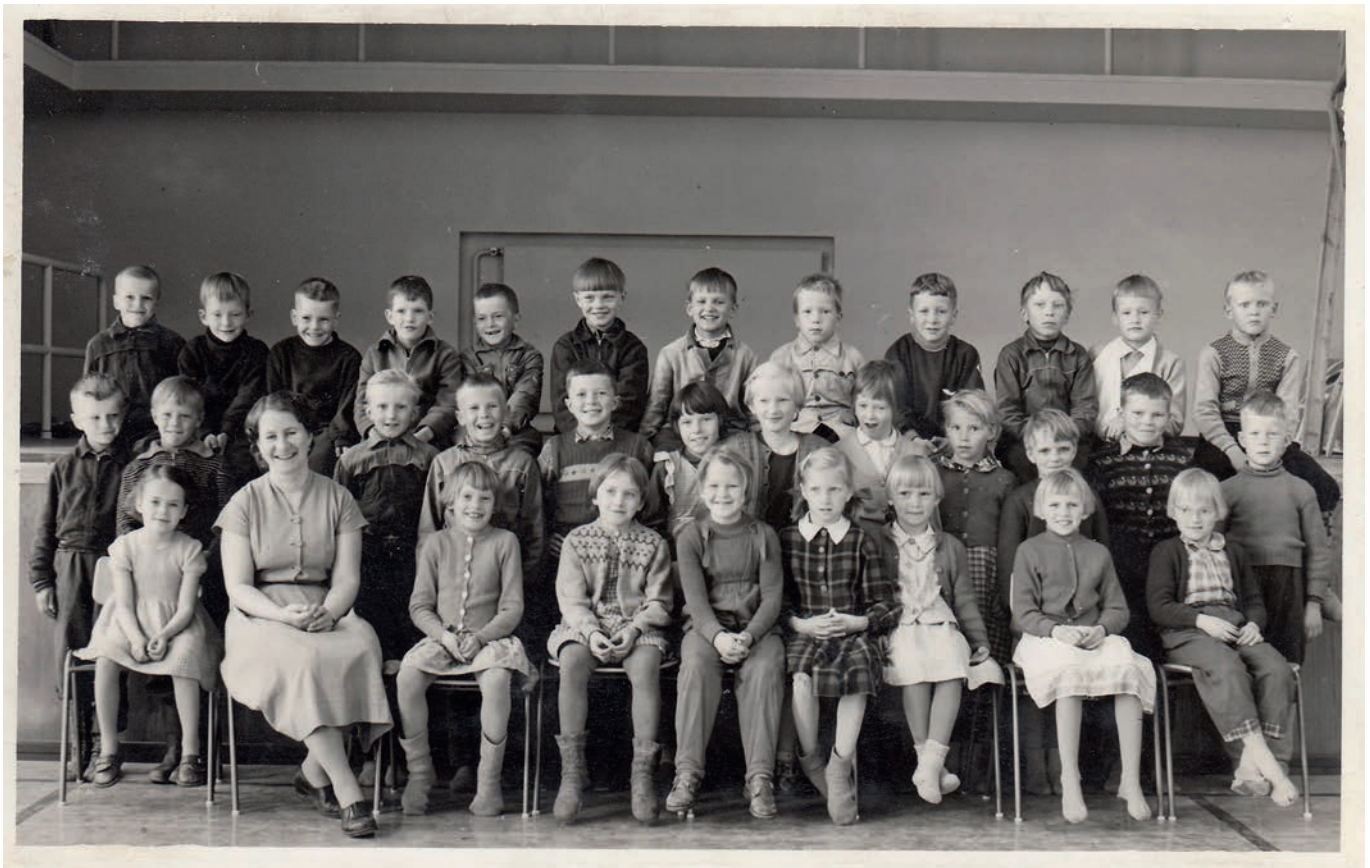
Lisäksi tutustuin Ahavan kauppiassuvun toimintaan Kuusamossa 1900-luvun alkuvuosikymmeninä ja kirjoitin Koillissanomiin laajahkon artikkelin kauppias Paavo Ahavan Iivo-pojasta, joka oli merkittävässä asemassa muun muassa ns. Muurmannin legioonassa vuosina 1918–1919.

Karjalan Sivistysseuran Heimopäivillä vuonna 1988 sain kuulla monia asioita vienalaisuudesta. Tässä vaiheessa aloin olla jossakin määrin jopa vihkiytynyt Vianan Karjalan asialle.

Ehkä lopullisen niitin sitoutumiselleni Vianan asialle antoi Louhen piirin valtuuskunnan ensimmäinen vierailu Kuusamossa vuonna 1988. Neuvostoliitto oli tuolloin avautumassa länteen ja yhteyksiä luotiin myös Kuusamoon. Louhen piirin valtuuskunta asettui vierailunsa ajaksi asumaan kansanopistolle, ja minä jututin muutamia valtuuskunnan jäseniä, erityisesti Oulangan Niskan kylästä lähtöisin olevaa Valerian Kundozerovia.

Kuinka ollakaan, sain Louhen piirin johdolta kutsun vierailuilla siellä vaimoni kanssa syksyllä 1989. Teimme matkan Leningradin kautta Muurmannin rataa pitkin Louheen ja vietimme siellä muutamia iloisia päiviä tutustuen piirin koululaitokseen ja kulttuurielämään, myös karjalaisuuteen. Julkaisin tästä matkasta laajan kirjoitussarjan Koillissanomissa. Matka antoi minulle monenlaisia virikkeitä synnyttäen myös ystävyyssuhteita.

EKL Yhteydenpito vienalaisten kanssa sitten jatkui silloin ja jatkuu edelleenkin.

Eeva-Kaisa Linna on tätinsä Eevan luona kuunteluoppilana Kuusamossa. Hän pääsi mukaan luokkakuvaan, jossa Jouni Alavuo- tungilla on käsi paketissa (ylärivi, oik.) ja Eeva-Kaisa istuu eturivissä tätinsä vieressä.

JA Matkan jälkeen luonamme Kuusamossa vierailivat Louhessa tuolloin asuneet rehtori **Gennadi Horkov** ja hänen vaimonsa, Pääjärvellä terveydenhoitajana työskennellyt **Galina**, alun perin karjalaistytty Kiestingistä.

Tein 1990-luvulla useita matkoja Vienen Karjalaan ja myös Muurmannille, missä tutustuin paikallisiin suomalaisten jälkeläisiin ja haastattelin heistä monia myös Petroskoissa ja Sortavalassa. Kuusamon kansanopiston rehtorina solmin ystävyyskoulusiteen Petroskoissa toimivaan Karjalan kulttuuriopistoon. Teimme lukuisia vierailuja toistemme luona. Ne avasivat minulle monella tavalla nykyistä karjalaisuutta ja syvensivät tietojani myös Karjalan historiasta.

EKL Vienen Karjalaisten Liitto ja erityisesti Paavo Ahava vaikuttivat siihen, että Kuusamoon syntyi kansanopisto. VKL:n ohjelmassa oli vahvasti vienalaisten sivistäminen ja sitäkin kautta vaikuttaminen taloudellisten olojen paranemiseen. Liitto järjesti opiston ensimmäiselle kurssille useita vienalaisnuoria, jotka tulivat hiihtäen. Olet tutkinut opiston perustamisen alkuaikojia ja kirjoittanut niistä pienen historiikkinkin.

JA Vienalaisuudesta on tullut eräänlainen punainen lanka opiston toimintaan. Opistolla järjestetään karjalaisuuteen liittyviä kulttuuritapahtumia ja kursseja, joiden kautta Vienen Karjala ja sen kulttuuri tulevat tunnetuiksi.

Varmaankin kaikkein merkittävin näistä tapahtumista on ollut vuodesta 1998 alkaen joka toinen vuosi järjestetty Tie Vienen -symposium. Tässä 2–3 päivää kestävässä kulttuuritapahtumassa on tuotu esille laajasti ja monipuolisesti Vienen Karjalan historiaa, kieltä ja kulttuuria ja pyritty tarjoa-

maan lähtökohtia Vienen asian eteenpäin viemiseen niin vienankarjalaisille kuin suomalaisillekin. Symposium on avoin foorumi sekä akateemisille tutkijoille ja kulttuurihenkilöille, kuin myös muulle Vienen Karjalasta kiinnostuneelle väelle.

EKL Olin vuonna 2012 Solovetskissä matkalla, jolla olit matkaoppaana. Minulle tuo matka on jäänyt lähtemättömästi mieleen, kaikki se historia, maisema ja ihmiset herättävät jatkuvasti kasvavaa kiinnostusta Vienen.

JA Vienen Karjalassa minua ehkä eniten kiinnostaa sen kielien ja kulttuurin läheisyys suomalaisuuteen. Sitä vasten voi suomalaisuutta ja omaa ajattelutapaansa peilata ja tarkastella kriittisesti. Varsinkin nykyaikana, kun suomalaiset maakunnat ovat kadottaneet omaleimaisuutensa ja sulautuneet samanlaisuuden massaan, tällaista peiliä tarvitaan. Suomalaisten tulisi kiinnostua enemmän Vienen Karjalasta ja tarjota vienalaisuudelle omaa elintilaa.

Viena tarjoaa niin monia asioita. Karjalan läheisyyttä voisi varmaankin parhaiten hyödyntää luomalla lähietäisyydellä Suomesta sijaitsevia matkailukohteita, joissa karjalaisuuden erityislaatu tuodaan aidosti esille, rakennusperinne, tarinankerronta, uskomusmaailma, sankarimyytit, ym.

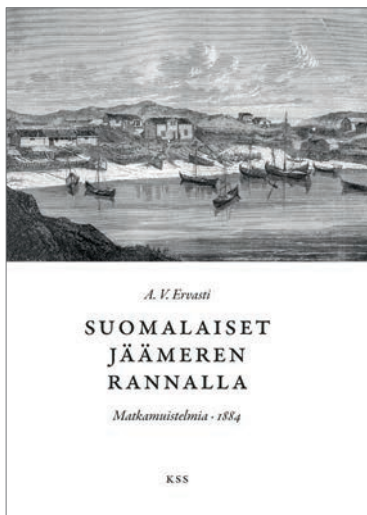
Edellytyksenä elinvoimaiselle matkailulle kuitenkin on majoitusolojen ja ruokailujen järjestäminen länsieurooppalaisten standardien mukaisella tavalla.

Tällä palstalla keskustellaan Karjalan Sivistysseuraa lähellä olevista asioista.

Joulutarjoukset KSS:n kirjakaupassa

**Kalevala
vienankarjalaksi**
20 €

**A. V. Ervastian tuotanto:
Muistelmia matkalta
Venäjän Karjalassa
kesällä 1879, Suomalaiset
Jäämeren rannalla
ja Ahma**
Pakettitarjous 3 teosta
50 €

**Pekka Nevalainen:
Kulkukauppiasta
kauppaneuvoksiin –
Itäkarjalaisten
liiketoimintaa Suomessa**
20 €

**Jeremejev-Räihä:
Ihminen, perhe
ja politiikka
Karjalan
raja-alueella
1900-luvun aikana**
10 €

LASTENKIRJA
**Outi Juurikainen,
Tiia Vajanto:
Iina ja ämmö**
5 €

TEE TILAUS ENNEN VUODENVAIHDETTA

www.karjalansivistysseura.fi/kauppa/
sähköpostilla toimisto@karjalansivistysseura.fi
tai puhelimitse 050 505 5531.